DE COLLATIONE ALEXANDRI MAGNI ET DINDIMI

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOLOGICA

QUAM CONSENSU ET AUCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES IN UNIVERSITATE FRIDERICA GVILELMA SILESIACA RITE IMPETRANDOS CONSCRIPSIT

JULIUS MAKOWSKY

IDEM DISSERET

DIE XV MENSIS NOVEMBRIS ANNI MCMXIX

HORA XII ET DIMIDIA IN AULA MINORE

DE CYNICORUM DIATRIBA

DEINDE ERIT PROMOTIO

VRATISLAVIAE
APUD H. FLEISCHMANN
MCMXIX

DE DISSERTATIONE PROBANDA AD ORDINEM
PHILOSOPHORUM RETTULIT
GUILELMUS KROLL.

EXAMEN RIGOROSUM HABITUM EST DIE XXIII MENSIS
QUINTILIS.

GUILELMO KROLL

SACRUM

Conspectus libelli.

Index siglorum.

c o l l. I = Alexandri Magni, regis Macedonum, et Dindimi, regis Bragmanorum, de philosophia per litteras facta collatio. rec. Bernardus Kuebler in editione Iuli Valeri. Lipsiae 1888.

c o l l. II = Briefwechsel zwischen Alexander und Dindimus, in: Kleine Texte zum Alexanderroman . . . nach der Bamberger Handschrift herausgegeben von Friedrich Pfister. Heidelberg 1910.

B e c k e r p r o g r. = Heinrich Becker, Die Brahmanen in der Alexandersage. progr. Königsberg 1889.

B e c k e r Z f ö G = Heinrich Becker, Zur Alexandersage. Zeitschrift für österr. Gymnasien. 1890. p. 888 sqq.

C a p e l l e = Guilelmus Capelle, De Cynicorum epistulis. diss. Gotting. 1896.

G e f f c k e n [1] = J. Geffcken, Kynika und Verwandtes Heidelberg 1909.

G e f f c k e n [2] = J. Geffcken, Zwei griechische Apologeten. Leipzig und Berlin 1907.

L a s s e n = Christian Lassen, Indische Altertumskunde. II [1] 1849 [2] 1874. III 1858.

P W = Pauly — Wissowa — Kroll, Realencyklopaedie des klass. Altertums.

W e b e r = Ernestus Weber, De Dione Chrysostomo Cynicorum sectatore. Leipziger Studien X. 1887.

W e n d l a n d = Paul Wendland, Philo und die kynisch-stoische Diatribe. Beiträge zur Geschichte der griechischen Philosophie. 1895.

Z e l l e r = Eduard Zeller, Die Philosophie der Griechen.

§ 1.

Quae Graeci scriptores de Bragmanorum vita et moribus tradiderint.

Constat Graecorum iam poetas antiquissimos barbaras gentes tamquam exempla hominum beatorum et proborum praedicavisse. Imprimis ἔσχατοι ἀνδρῶν laudabantur, ut Scythae. (A. Riese, Die Idealisierung der Naturvölker des Nordens in der griech. u. röm. Literatur. Frankfurt a. M. 1875. p. 7 sqq). Postquam Alexander Magnus expeditiones illas admirabiles fecit, gentes quae maxime ad regionem orientis incolebant, praedicabantur. Ut legati ad Alexandrum venisse dicuntur Abiorum, quos Curtius (VII 6, 11) dicit iustissimos barbarorum fuisse; „armis abstinebant nisi lacessiti; libertatis modicus et aequalis usus.“ (Riese p. 22.)

Etiam Posidonius de gentibus remotissimis egit. (Kroll, Wiener Studien 37 p. 227.) Qui disseruit (Strab. VII 296 fr. 92) Mysos ἐμψύχων ἀπέχεσθαι. διὰ δὲ τοῦτο καὶ θρεμμάτων. Scriptorum Latinorum Riese (p. 24 sqq.) affert Horatium (cf. Kroll l. l. p 227,230), Vergilium, Iustinum, Senecam, Tacitum. Iustinus, ut exemplum afferam, haec disserit (II 2): „Hominibus (sc. Scythis) inter se nulli fines; neque enim agrum exercent nec domus illis ulla aut tectum aut sedes est...Iustitia gentis ingeniis culta, non legibus... Lacte et melle vescuntur... Haec continentia illis morum quoque iustitiam edidit, nihil alienum concupiscentibus: quippe ibidem divitiarum cupido est, ubi et usus. Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio abstinentiaque alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia saecula terris omnibus continuaretur, neque plus hominum ferrum et arma quam

naturalis fatorum condicio raperet: prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Graeci longa sapientium doctrina praeceptisque philosophorum consequi nequeant, cultosque mores incultae barbariae conlatione superari. tanto plus in illis proficit vitiorum ignoratio quam in his cognitio virtutis."

Ex iis Graecorum scriptoribus, qui nonnulla de Bragmanorum vita et moribus tradiderunt, primum Onesicriti mentionem faciam, qui ab Alexandro Magno ad Bragmanos missus cum gymnosophistis, qui ad urbem Taxilam versabantur, collocutus est. Hi enim Bragmani nudi solis calori corpora offerebant aut in lapidibus calidissimis iacebant. (Kroll PW s. v. Kalanos; Ed. Schwartz, Fünf Vorträge über den griech. Roman. 1896. p. 83 sqq.) Onesicritus disseruit de colloquio cum Calano illo habito, quem plurimi scriptorum, qui de Bragmanis egerunt, commemorant. Quod colloquium E. Schwartz l. l. iudicat mutari „wie von selbst in eine Predigt der kynischen Lehre, insbesondere der kynischen Monarchie, des kynischen Weltbürgertums." E Calani oratione haec tantum afferam (fr. Müller p. 51 = Strab. XV p. 715): Τὸ παλαιὸν πάντ' ἦν ἀλφίτων καὶ ἀλεύρων πλήρη καθάπερ νῦν κόνεως· καὶ κρῆναι δ' ἔρρεον αἱ μὲν ὕδατος, γάλακτος δ' ἄλλαι, καὶ ὁμοίως μέλιτος, αἱ δ' οἴνου, τινὲς δ' ἐλαίου. Ὑπὸ πλησμονῆς δ' οἱ ἄνθρωποι καὶ τρυφῆς εἰς ὕβριν ἐξέπεσον. Ζεὺς δὲ μισήσας τὴν κατάστασιν ἠφάνισε πάντα καὶ διὰ πόνου τὸν βίον ἀπέδειξε· σωφροσύνης δὲ καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς παρελθούσης εἰς μέσον, πάλιν εὐπορία τῶν ἀγαθῶν ὑπῆρξεν· ἐγγὺς δ' ἐστὶν ἤδη κόρου νυνὶ καὶ ὕβρεως τὸ πρᾶγμα, κινδυνεύει τε ἀφανισμὸς τῶν ὄντων γενέσθαι. Hic Cynicorum de saeculo aureo sententiam invenimus. Dicunt enim Cynici propter ὕβριν multatos homines διὰ πόνου vitam degere. (cf. p. 19.)

Calanus illudit Onesicritum et ab eo postulat, ut veste detracta in lapidibus decumbat. Sed Mandanis sive Dandamis Calanum reprehendit et laudat Alexandrum, διότι ἀρχὴν τοσαύτην διοικῶν ἐπιθυμοίη σοφίας· μόνον γὰρ ἴδοι αὐτὸν ἐν ὅπλοις φιλοσοφοῦντα Mandanis explicat, ὡς εἴη λόγος ἄριστος, ὃς ἡδονὴν καὶ λύπην ψυχῆς ἀφαιρήσεται, καὶ ὅτι λύπη καὶ πόνος

διαφέρει· τὸ μὲν γὰρ πολέμιον, τὸ δὲ φίλον αὐτῆς. τὰ δὲ σώματα ἀσκοῦσι πρὸς πόνον, ἵν' αἱ γνῶμαι ῥωννύοιντο, ἀφ' ὧν καὶ στάσεις παύοιεν καὶ σύμβουλοι πᾶσιν ἀγαθῶν παρεῖεν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ. Deinde Mandanis interrogat, num Graeci talia doceant. Onesicritus respondet Pythagoreos haec docere vetantes homines pecore vesci et Socratem et Diogenem, quem ipse cognoverit Mandanis ad haec dicit, ὅτι τἆλλα μὲν νομίζοι φρονίμως αὐτοῖς δοκεῖν, ἓν δ'ἁμαρτάνειν, νόμον πρὸ τῆς φύσεως τιθεμένους. Aegrotum esse turpe putari; si quis timeat, ne morbo afficiatur, se ipsum concremare.

Haec de Onesicrito. Calanus autem, quem supra commemoravimus, quod se ipse concremaverat, a multis auctoribu laudatus est. Neque praetercam Philonem Alexandrinum (Quod omn. prob. lib. § 93 sqq.) Calanum appellare exemplum ἐλευθερίας, qua vir sapiens excellat.

Quae Graeci de India sciebant, paene omnia Megasthenes collegit. (Christ-Schmid, Griech. Literaturgesch. II[5] p. 175.) Qui circa annum a. Chr. n. 300 legatus a Seleuco Nicatore ad Sandrocottum missus in India moratus scriptum edidit, quod Τὰ Ἰνδικά inscribebatur. Quae ille commemorat, magnam partem vera esse Christianus Lassen demonstravit. (II[1] 699 sqq.) Quodsi quaeris, quorum philosophorum partes Megasthenes secutus sit, dicendum est eum unum ex iis fuisse, quos „pythagoreisierende Peripatetiker" nominamus. (Christ-Schmid l. l.) At illas tantum sententias afferam, quae ad collationem Alexandri cum Dindimo pertinent.

Docebant Bragmani animam esse immortalem et apud inferos puniri. Naturae scientiam pro nihilo ducebant dicentes melius esse actionibus quam verbis strenuum se praebere. Mortem putabant esse initium verae beataeque vitae iis qui sapientiae participes essent. (fr. 40 p. 436a, Lassen II[1] p. 700.) Itaque parce ac duriter vivendo ad mortem se praeparabant.

Populum Indorum Megasthenes novit in classes constitutas distributum esse. Ii Bragmani qui rei publicae se dabant, septimae, qui philosophiae, primae classi attribuuntur. (Wecker PW IX 1306.) Discernuntur Bragmani et Sarmani sive ὑλόβιοι. Illi simplici vita utebantur, carnibus se abstine-

bant, humi dormiebant, oryza, oleribus, radicibus vescebantur. Qui a magistris eruditi erant, ad familiares reversi vitam multo liberiorem agebant et eorum tantum animalium carnem non edebant, quae homines labore iuvabant, sed cibo calido et condito se abstinebant. Ὑλόβιοι in silvis habitabant, herbis agrestibus alebantur, aquam bibebant nullo poculo usi, cortice arborum vel 'valkala' vestiebantur. (tr. 40 p. 436 b. fr. 41 p. 437a.)

Scriptores aetate posteriores qui de Bragmanis scripserunt, Lassen III p. 354 sq. enumerat Alexandrum Polyhistorem, Philostratum, Bardesanem, Palladium.

Alexander Polyhistor tradidit Bragmanos carnibus et vino se abstinere. Alios singulis diebus, alios tertio quoque die cibum capere. Mortem eos contemnere vitamque pro nihilo ducere. Qui ab Indis σεμνοί vocentur, per totam vitam nudos vivere. Veritati hos se dedisse et de rebus futuris sollicitudine non affectos esse. (FHG III p. 236 fr. 95; Lassen III p. 356.)

Philostrati narrationibus (vit. Apoll. III 13—49) fidem habendam non esse inter omnes constat (Lassen III p. 358.)[1] Ut Apollonius in oratione apud Aegyptios habita rettulisse dicitur Bragmanos in terra et simul non in terra morari, moenibus non tegi, nullas et omnes res possidere (c. 15). Victum dicit (c. 26) esse tenuem, carnem eos non edere, sed τραγήματα καὶ ῥίζας καὶ ὡραῖα, ὁπόσα νῦν ἡ Ἰνδικὴ ἔχει ὁπόσα τε αἱ ἐς νέωτα ὧραι δώσουσιν. Putant κόσμον esse ζῷον. Deos esse multos in caelo, multos in maribus, fontibus, amnibus, multos in terra, apud inferos nonnullos (c. 34 sq.) Iarchas praeterea (c. 41) cum Apollonio occulta colloquia (ἀπορρήτους σπουδάς) habuisse dicitur περὶ ἀστρικῆς μαντείας καὶ προγνώσεως. Τοὺς μαντικῇ χαίροντας fieri θείους et pro salute aliorum agere (c. 42).

Bardesanes (Porphyr. de abstin. IV, 17 sqq. p. 256 sqq. Nauck) longe aliter de Bragmanis disserit. Qui consuetudine

---

[1]) Philostratus ex Herodoto, Xenophonte, Ctesia hausisse videtur (E. Meyer, Herm. 52 (1917) p. 376).

Damadamidis, Sandanis aliorumque usus est legatorum, qui ad imperatorem Antoninum Pium missi erant. Ab his accuratius de doctrina vitaque Bragmanorum docebatur. Narravit rem publicam Indorum in quattuor genera divisam esse. Ex his unum genus esse, quod a Graecis γυμνοσοφισταί appellaretur, quorum alii essent Bragmani, alii Samanaei. Bragmanos ex origine sua ut sacerdotes scientiam rerum divinarum habere; Samanaeos sua sponte ad ordinem sacerdotum se conferre. Bragmanos sub imperio regum non esse neque ullo magistratu fungi. Qui philosophiae, vel potius vitae contemplativae se dent, et in montibus et ad Gangem flumen habitare. Montanos pomis et lacte herbis mixto se alere. Qui ad Gangem habitent, pomis vesci, quorum ibi permulta sint, et oryza, si copia pomorum deficiat. Alium cibum gustare in turpissimis eos habere rebus.

Magna cum pietate deis colendis eos se dedisse et maximam partem diei hymnos et preces facere. Et Bragmanos et Samanaeos apud Indos in summo honore esse, reges eos adire et orare, ut pro salute imperii preces faciant et de propositis suis consilium dent. De vita et morte iudicare eos vitam esse a natura hominibus impositam et id agendum esse, ut anima corporis vinculis relaxetur. Accidisse, ut, quamquam optima valetudine uti viderentur, ultro mortem sibi darent. Nemini hos antea, quae in animo habeant, narrare neque quemquam impedire, quominus inceptum exsequantur. Qui ita mortui sint, sanctos beatosque praedicari; nam Bragmanos sibi persuasisse animos hominum immortales esse.

H i e r o c l e s, qui initio quinti saeculi floruisse videtur (Jacoby PW VIII 1478), nihil novi narrat nisi de veste sapientium. Illa enim dicitur fabricata esse ex linteis; quae ex lapidibus fieri. Fibras enim lapidum tenues Bragmanos texere vestimentaque fabricare, quae igni resistant.

Restat, ut commemorem Pseudo-Callisthenem (III 5 sq.), Palladium (περὶ τῶν τῆς Ἰνδίας ἐθνῶν καὶ τῶν Βραχμάνων), Ambrosium (de moribus Brachmanorum), collationem Alexandri Magni et Dindimi.

Palladii liber in tres partes dividitur: cpp. 7—10 sunt de India (Curt Müller, Studien zur Gesch. u. Erdk. im Altertum. Bresl. 1902 p. 52 sqq.), cpp. 12—16 de colloquio Dandamidis, Bragmanorum, Alexandri; auctorem huius libelli (Pseudo-Arrianum) Christianum fuisse explicat Brinkmann (Verh. der 43. Vers. dtsch. Philol. Leipz. 1896 p. 86); in cp. 11 Dandamis ipse narrat de conventu cum Alexandro habito.

Alexander a Dandamide valde vituperatur ob nimiam aviditatem (Becker progr. p. 10); sed Dandamidis oratio squalida est et de inopia sententiarum a Beckero accusatur. Alexander summisse se gerit; apud Bragmanos maneret, nisi φίλους timeret, qui id non paterentur.

Omnes hae parvae dissertationes — exceptis Pallad. cpp. 7—10 — sunt „philosophische Erörterungen mit dem Hintergrund Indien“ (Becker progr. p. 2). De his Beckerus fusius disserit, qui et alia et hoc demonstrat Ambrosium nostro Palladii textu usum esse (cf. § 5).

§ 2.

Quomodo collatio tradita sit.

Collationis tres formae extant, quarum vetustissima a rhetore e Graeco in Latinum versa edita est a Bernardo Kuebler in editione Valeri (Lips. 1888), altera codice Bambergensi tradita a Bernardo Kuebler (Roman. Forschungen 1891) et Friderico Pfister (Heidelberg 1910), tertia historiae de preliis inserta ab Oswaldo Zingerle (Die Quellen zum Alexander des Rudolf von Ems. Im Anhange: Die historia de preliis. Germanist. Abh. IV. Breslau 1885).

Becker ZföG p. 888 sqq. haec demonstrat. Si coll. I et II comparantur, perspicuum fit utramque ex eodem Graeco textu in Latinum versam esse. Qui collationem in historiam Alexandri inseruit, textu Latino usus est recentiore, qui codice Bambergensi traditus est; nonnumquam compositio sententiarum mutatur. Locis circiter sedecim textus historiae a coll. I differt et cum coll. II consentit, septem locis historia

cum coll. I consentit et a coll. II differt. Inde sequitur, ut is qui collationem inseruit, aut utramque collationis recensionem tenuerit, aut — hoc verisimilius est — ampliore exemplari recentioris usus sit, quam quod codice Bambergensi traditum est. Leonem archipresbyterum coll. II in Latinum non vertisse Pfister (Wochschr. f. klass. Philol. 1915 p. 329) demonstravit, sed dubium non est, quin copia verborum Leonis verborum supellectili simillima sit. Videtur haec recensio Leonis aetate Neapoli facta esse.

Certe apparet, si coll. I et II compares, interpretem coll. II nonnulla omisisse, quod imprimis cognoscis p. 13,12, ubi oratio in divitias incipit; nam hic lacuna est. In coll. I pronomine „vos“ divitiae significantur, in coll. II Graeci, id quod alienum est, ubi legis (p. 13,28 sq.): „Illa mater vos genuit, quae et lapides genuit.“ Praeterea coll. II auctor amplius, ut ita dicam, christiano colori studet. Qua de causa invenis p. 15,11 sq. „qui solus regnat in caelo“, 15,29 sq. „et non tenetis, quia corpora vestra unus deus, qui in caelo est, creavit,“ 12,2 „ut per eas deus nobis dimittat peccata nostra“, 15,8 sq. „mundi non estis et post mortem exinde tormenta sustinetis“ (coll. I p. 181,5). Dicitur Bragmanos statuas non ponere „de qualecumque deo“ (14,29), cum in coll. I (178,19 sqq.) nil nisi „delubra et altaria“ commemorentur. p. 18,23 legis „aeternis“, ubi coll. I habet „Tartareis“ (185,23). p. 11,35 sqq. puto interpretem erravisse aut textum corruptum esse; nam hanc sententiam intellegere non possum. Quae auctor dicere voluerit, ex coll. I (p. 172,1 sqq.) nullo negotio cognosci potest. p. 13,10 censeam inter „recipere“ et „debet“ inserendum esse „non.“ Oratio ab interprete coll. II adhibita squalida et exilis est; coll. I, quae, ut supra commemoravimus, a rhetore in Latinum versa est, clausulas observat. Quas nunc perlustremus.

§ 3.

De clausulis in collatione I adhibitis.

a) De prima clausula.

1. ´ ◡ | ` ´ ~ $171_{,5}$ gaudere figmentis; $172_{,2}$ ire naturae; $173_{,11}$ debere censemus. Alia exempla extant $169_{,15}$; $170_{,2,11,16,21}$; $174_{,2,6,20}$; $175_{,1,21,26}$; $176_{,2,4,10,13,24}$ etc.

Dissolutae formae extant

2. ◡́◡ ◡ | ` ´ ~ $175_{,24}$ dimiseritis exsortes,
3. ´ ◡ | ` ◡́◡ ~ $171_{,17}$ oneramus innocuis, 26 corrigenda non facimus; $176_{,21}$ poena respiciat; $176_{,14,17,22}$; $177_{,4,21}$ etc.
4. ◡́◡ ◡ | ◡̀◡ ´ ~ $172_{,1}$ facinora docuerunt,
5. ´ ◡ | ◡̀◡ ◡́◡ ~ $185_{,12}$ vestra philosophia.

Alias formas invenis

6. ´ - | ` ´ ~ $177_{,11}$ innocentes exercent; $185_{,11}$ consenescentem producunt,
7. ´ | ` ◡́◡ ~ $174_{,10}$ naturae corrigere; $171_{,19}$ intemeratae defruimur,
8. ◡́◡ - | ◡̀◡ ´ ~ $175_{,19}$ iugulis scelerastis: $188_{,20}$ mollitie refovemur,
9. ´ ◡◡ | ◡̀◡ ´ ~ $173_{,25}$ capaciter habitamus; $172_{,10}$; $177_{,1}$; $181_{,18}$.

b) De clausula secunda.

1. ´ ◡ | ` ´ ◡ ~ $169_{,10}$ videtur incredula; $171_{,7}$ habeamus agnoscere; $171_{,18}$; $172_{,3,9,13,17}$; $173_{,3,14,15}$; $174_{,4,26}$ etc.
2. ´ - | ` ´ ◡ ~ $175_{,23}$ sedes hortamini; $186_{,3}$,
3. ´ ◡ | ` ´ - ~ $174_{,9}$ affectare, quam natae sunt.

c) De clausula tertia.

1. ´ ◡ ` | ´ ◡ ´ ~ $169_{,8}$ ubique sunt, discrepare; $169_{,9}$ asserunt nuntiantes; $170_{,4,17,24}$; $171_{,4}$; $178_{,7}$; $181_{,7}$; $182_{,10}$; $186_{,20}$; $187_{,24}$.
2. ´ ◡ ` | ´ - ´ ~ $170_{,10}$ invenit plus praestandi; $171_{,8}$ censeas an spernenda; $171_{,16}$; $172_{,19}$; $173_{,5,26}$; $174_{,22}$ etc.
3. ´ ◡ ◡ | ´ ~ ´ ~ $171_{,23}$ vivitur inter pares; $176_{,5}$ habentibus imperatis; $175_{,14}$; $178_{,21}$; $179_{,1,4}$, $181_{,6}$; $183_{,7,10}$; $186_{,10,18}$.

d) Omnibus fere locis, quibus clausulam statuimus, cursus adhibetur. Invenis

α) cursum planum ~́ ~ | ~ ~́ ~ a 1, 6,

β) cursum tardum ~́ ~ | ~ ~́ ◡ ~ a 3, 7, b 1, 2,

γ) cursum velocem ~́ ◡ ~ | ~ ~ ´ ~ a 4, 8, 9, c 1—3.

Restant a 2,5 et b 3, quae ad eiusmodi formam non quadrant; sed fortasse hi loci neglecti sunt, quod ibi finis sententiae non est, aut textus corruptus est. (cf. append.)

Praeterea autem compluribus locis iam non clausula, sed cursus tantum statui potest:

α) cursus planus ~́ ~ | ~ ~́ ~ 188,$_{7}$ nube fatiscunt; 174,$_{25}$; 176,$_{10}$.

β) cursus tardus ~́ ~ | ~ ~́ ◡ ~ 171,$_{14}$ esse superfluum, 172,$_{6}$ congesta redimimus; 174,$_{12}$; 177,$_{14}$; 178,$_{4}$; 182,$_{4,6}$; 183,$_{14}$; 184,$_{14}$; 185,$_{21}$; 186,$_{26}$; 187,$_{18}$.

γ) cursus velox ~́ ◡ ~ | ~ ~ ´ ~ 169,$_{20}$ remedia non perdamus; 171,$_{3}$ potero, quae requiris, 22 petimus constituti; 172,$_{7,18,21}$; 174,$_{3,17}$; 175,$_{4,7,11,17}$; 176,$_{6,7}$; 178,$_{8,18}$; 181,$_{24,26}$.

Quamquam nonnullis locis choriambum statuere potes, ut ´ ◡ ◡ ` ´ ◡ ´ ~ 171,$_{3}$ ut potero, quae requiris, aliis ◡́ ◡ ◡ ´ ◡ ´ ~ 169,$_{20}$ remedia non perdamus etc., tamen has formas agnoscere non possum, quod omnibus aliis locis accentus non neglegitur.

δ) Forma ~́ ◡ ~ | ~́ ~ occurrit 174,$_{4}$ subolis amor et 186,$_{22}$ imperio poena.

Iam apud Ammianum Marcellinum „schliessen von 800 Schlüssen 100 mit ~́ ◡ ~ | ~́ ~, 36 mit ~́ ◡ ~ | ~́ ◡ ~;“ „die freien Formen des mittelalterlichen Satzschlusses gestatten vor allem, dass die zwei Senkungen vor der letzten Hebung Wortschluss bilden, also ~́ ◡ ~ | ~́ ~ oder ~́ ◡ ~ | ~́ ◡ ~.“ (W. Meyer, Gesamm. Abh. zur mittellat. Rythmik II 1905 p. 259, 268.)

Videmus igitur rhetorem nostrum plerumque non solum accentus, sed etiam quantitatis verborum rationem habere. Invenimus enim id quod Meyer l. l. p. 263 nominat „den accentuierenden und zugleich quantitierenden Satzschluss“

(quod a rhetoribus circ. a. 400—1100 adhibebatur); „der Accent hatte die Quantität besiegt, aber nicht vertrieben; er unterjochte sie und machte sich dieselbe dienstbar. Die neuen Accentformen wurden noch lange Zeit mehr oder minder achtsam nach der alten Art mit langen oder kurzen Silben ausstaffiert."

e) De arte critica.

De textu emendando nonnulla addenda esse videntur. Legendum est p. 172,11 contingit (non „contigit", quod Kuebler ex cod. L recepit; „contingit" habent etiam codd. CEN; cf. append.);

p. 172,12 turpe vitamus („dum" del.); p. 175,16 Alexander disquirit; 176,1 suscepit, 16 arenam non ducimus; 177,22 praebere miracula; 184,7 curare mortalibus („de" om. CLNPT), 9 vos vocari (sic C); 185,8 meruisse iactatis („vos" om. BCLNT), 13 interdictus ut illis est (sic N), 25 falso vocabulo concinnatis (sic CNT).

§ 4.

De philosophorum sententiis ab epistularum auctore allatis.

a) De prima responsione Dindimi.

Conspectus epistulae.

coll. I p. 170,14—171,9. Exordium. Quamquam „impossibile videatur" Alexandrum ad Bragmanorum „instituta transduci", tamen Dindimum, ne „invidiae causa" tacere videatur, explicare in animo habere, „ad beate vivendum, quales habeantur" Bragmani.

I. Gentem Bragmanorum pura et simplici vita uti. (p. 171,10—175,4; 176,8—178,24.)

a) Gentem vita simplici uti. (171,11-22; 172,17—173,8; 173,14—174,12; 174,24—175,4; 176,11—177,27.)

b) Gentem vita pura uti. (171,22—172,17; 173,8-14; 174,12-24; 176,8-11; 177,27—178,24.)

II. Oratio in divitias habita (175,5—176,7).

III. „Adversus gentes" oratio. (178,24—182,16.)

a) Deum esse λόγον nec „caesis carnibus" expiari: 178,24—179,19.

b) Adversarios dicere hominem esse parvum mundum et aliis deis alia sacrificia sacrificare; hoc esse absurdum: 179,19—181,24.

c) Εἴδωλα, quae apud inferos inveniantur, adversariorum pravos animos esse: 181,24—182,16.

At singulos locos percurramus.

170,17-19 „Imperator exsors philosophiae non dominari solus creditur, sed servire quam plurimis."] Haec quidem Cynicorum sententia est, qui saepe disseruerunt de sapientis imperio. (Weber p. 91,138; Diogen. ep. 28.) Imperatorem pauperem esse, qui ἐγκρατείᾳ careret. Quod iam Antisthenes dixisse videtur. (K. Joël, Der echte und der xenophontische Sokrates 1893—1902, II 1 p. 45, II 2 p. 561 sqq.)

171,10 sqq.] Dicitur Bragmanos αὐταρκείᾳ se dedisse et vivere ὁμολογουμένως τῇ φύσει. Constat imprimis Cynicos dixisse sapientes nihil desiderare. (Joël l. l. II 2 p. 670, P. Gerhardt, Quid Xenopho comm. scrib. eff. vol. diss. Rostoch. 1890 p. 44.) Crates (Diog. Laert. VI 88) docet φιλοσοφοῦντας μηδενὸς δεῖσθαι. Qua re putabant se deis similes esse. Diog. Laert. VI 105: ὃς (sc. Diogenes) ἔφασκε θεῶν μὲν ἴδιον εἶναι μηδενὸς δεῖσθαι, τῶν δὲ θεοῖς ὁμοίων τὸ ὀλίγων χρῄζειν. De Antisthene v. Xen. mem. I 6,10: ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θείου καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτω τοῦ θείου ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου.

171,12] Explicatur victum non esse capiendum nisi διαμονῆς ἕνεκα. Haec sententia imprimis a Musonio explicatur (π. φυγῆς Stob. p. 751 H.): homini victum capiendum esse οὐχ ἵνα ἥδηται, ἀλλὰ ἵνα τρέφηται et διαμονῆς ἕνεκα. Haec igitur Stoici et Cynici dixerunt. — v. 15 legimus luxuriae sagacitatem alimoniam perquirere per omnia currentem elementa. Haec sententia in philosophia, quam popularem vocamus, saepe occurrit. (Hense, Rhein. Mus. 61,1,8 sqq.) Ut Varronis satura περὶ ἐδεσμάτων scripta demonstratum est

ganeos victum ex omnibus terris adducere. Alia exempla exhibent Lucian. Navig. 23: τράχινος μὲν ἐξ Ἰβηρίας, οἶνος δὲ ἐξ Ἰταλίας, ἔλαιον δὲ Ἰβηρίας κτλ. Hor. epod. 2, 49 sqq., Petron. 38. Sen. ep. 89,22: „profunda et insatiabilis gula hinc maria scrutatur hinc terras." Phil. de vit. contempl. 6. — Opponitur Cynicorum frugalitas: panem et aquam natura desiderat. (Sen. ep. 25,4; cf.. ad p. 172,17.)

171,22] αὐτάρκεια iterum occurrit. (cf. ad p. 171,10 sqq.)

171,23 sqq. „Locus non praebetur invidiae, ubi nullus superior est.. Omnes divites facit paupertatis aequalitas."] Invidiam saepe castigaverunt Cynici (Capelle p. 26). Diogenes (ep. 28) dicit Graecos numquam pace uti, sed per totam vitam bellum gerere. (Hippocr. ep. 17,28: πολεμέουσιν μὲν ἔμφυλα, ἠρεμίην οὐχ αἱρετίζουσιν. Τοὺς πολλοὺς (Joël l. l. II 2 p. 586) esse ἐν λύπῃ, ἄλυπον Cynicum. „Diogenes personatus pergit saepe se pauperes penuria sanos, divites propter incontinentiam aegros vidisse." (Capelle p. 27). Commemoretur Varronem saturam scripsisse „Inglorium περὶ φθόνου." cf. Plut. de tranqu an. 9, III p. 221,19 Bern.: οἷον εὐθύς, οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους, οἱ δ' ἐλεύθεροι τοὺς πολίτας, οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους, οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας, οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς, οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεούς, μονονοὺ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν θέλοντες.

171,25 sqq.] Una lex est genti Bragmanorum: contra ius non ire naturae, i. e. ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν (cf. ad p. 171,10). Aliis legibus Bragmani non utuntur; nam has nil nisi „crimina proferre." Similiter Diogenes (ep. 28,1) haec explicat: νόμους γὰρ ὑμῖν αὐτοῖς μηχανησάμενοι μέγιστον καὶ πλεῖστον τῦφον ἐξ αὐτῶν διεκληρώσασθε, μάρτυρας τῆς ἐμπεφυσιωμένης κακίας λαβόντες. Sapientem virum misericordia carere (p. 172,2) Stoici docuerunt. (Diog. Laert. VII 123, Sen. de clem. II 5,2 sqq., 7,1 sqq.; Praechter, Hierokles der Stoiker. Leipzig 1901 p. 27; Wendland, Die hellenist.-röm. Kultur² 1912 p. 91).

172,4 sqq. „Culpas nostras aliorum remittendo peccata non abluimus nec sparsis divitiis scelera congesta redimimus."]

Similem locum reperire non potui. Sed ab hac sententia non multum differre videtur Plut. quom. adol. poet. aud. deb. 6 = I p. 59,8 Bern. τοὺς πλουσίους. . .ώνιον εὐθὺς ἀργυρίου τὴν ἀρετὴν ἔχοντας. (Elter, De gnomolog. Graec. hist. atque orig. progr. Bonn. 1893 p. 45.)

172,11 sq. „Laborem non exercemus, qui nutrit avaritiam, otium turpe vitamus."] Knebler scribit: otium turpe dum vitamus, Becker progr. p. 27 cum cod. L: otium turpe vitamus. (cf. append.) Beckerum sequamur; nam hoc modo bona clausula servatur. — Cynici cum φιλοχρηματίαν castigarent, πόνον laudaverunt. Αὐτουργίαν maxime praedicaverunt. (Praechter l. l. p. 64; Gerhardt l. l. p. 48).

172,12 sqq. „Libidini membra debilitanda non tradimus. Nocte non utimur ad tegenda flagitia."] „Sufficit dixisse hunc amorem, φαῦλον dico et libidinosum, ab omnibus philosophis inter perturbationes animi numeratum et a sapiente alienum habitum esse." (Norden, Jahrb. f. Philol. Suppl. 18 p. 386).

Sed amor ipse a Cynicis dedecus non nominatur. Quin etiam Antisthenes suasit, „quando corpus rei venereae indigeret, ut meretrices adiremus, quippe cum melius esset, cum illis nos concubare, quam amoris causa labores ac pericula suscipere itaque prohiberi, quominus animos ad virtutem intenderemus." (Rossbroich, De Ps.-Phocylideis, diss. Monast. 1910 p. 53; Gerhardt l. l. p. 45.)

172,14 sqq. „Nefas est apud nos iuga montium vulnerare dentibus vel camporum nitorem rigare vomeribus aut gementibus tauris stridentia plaustra subiungere."] Similia Cynici docuerunt de saeculo aureo disserentes. (W. Meyer, Laudes inopiae diss. Gotting. 1915 p. 21). cf. Verg. geor. I 125 sqq.:

ante Jovem nulli subigebant arva coloni.
ne signare quidem aut partiri limite campum
fas erat: in medium quaerebant ipsaque tellus
omnia liberius, nullo poscente, ferebat.

Quod Vergilius invenit apud Hesiodum (op. 117):

καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη, πολλόν τε καὶ ἄφθονον. (Meyer l. l. p. 54.)

172,$_{17}$—173,$_{8}$. „Vescendi causa secreta litorum retibus non rimamur . . . Turrita culmina non levamus . . . Cur autem nos lavacra poscamus, quorum corpus immundis contactibus non sordescit? Sole calescimus, rore humectamur . .“ .] Hae quoque sententiae in diatribis saepissime adhibentur. (Wendland p. 15, 18; Geffcken[1] p. 78 sq., 8; Weber p. 105 sq.; Helm, Lukian und Menipp. Leipzig und Berlin 1906 p. 169.) Cynici enim contemnunt omnes τοῦ σώματος ἕνεκα πόνους, ut balneas, nives, ignes. Diogenes dixisse dicitur famem sitimque optimum cenae obsonium esse. (Capelle p. 36.) Vinum eum non bibisse, sed aquam ex fonte hausisse. Contra balneas invehitur Sen. ep. 51,$_{6}$: „quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatoriis, in quae siccus vapor corpora exhausurus includitur? omnis sudor per laborem exeat.“ (cf. Philostrat. vit. Apollon. IV 42). — 173,$_{7}$: „somnum sollicitudo non rumpit.“ Cynicus quiete dormire potest nec vigilat, ut divitias sibi comparet. Quis non meminerit Luciani Gallum? Conferas etiam Hor. carm. III 1,21:

Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non zephyris agitata Tempe.

Docebatur divitias per se nocere; nam his virium facultates minui (Kroll, Wiener Studien 37 p. 234.) „Quo plus homo habet, eo plus habere vult“ (172,$_{23}$); hoc optime illustratur a Telete (^{2}p. 43,$_{1}$ H.): οἰκέτης ἐστίν. ἐλεύθερος σπεύδει γενέσθαι...γέγονεν ἐλεύθερος. δοῦλον εὐθὺς ἐπιθυμεῖ κτήσασθαι. γέγονε τοῦτ' αὐτῷ. ἕτερον πρὸς σπεύδει κτήσασθαι.

173,$_{8-14}$. „In homines nostri similes superba non agitamus imperia . . . Alioquin saevitia est in obsequium cogere, quos nobis fratres eadem natura progenuit et quibus ab uno deo patre communium bonorum spondetur hereditas.“] „Wo jeder Mehrbesitz als ein Uebel für den Besitzenden selbst erachtet wird, dort entfällt jeder Anlass und jeder Antrieb zur Ausbeutung, zur Knechtung, zur Bedrückung.“ (Gomperz, Griech. Denker II^{2} p. 133; Bernays, Lucian und

die Kyniker. Berlin 1879 p. 31.) Quo factum est, ut Cynici κοσμοπολίτας se esse dicerent; servitutem locum non habere. Quod etiam Epictetus dicit (diss. I, 13,3): Ἀνδράποδον, οὐκ ἀνέξῃ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σαυτοῦ, ὃς ἔχει τὸν Δία πρόγονον, ὥσπερ υἱὸς ἐκ τῶν αὐτῶν σπερμάτων γέγονεν καὶ τῆς αὐτῆς ἄνωθεν καταβολῆς, ἀλλ' εἰ ἔν τινι τοιαύτῃ χώρᾳ κατετάγης ὑπερεχούσῃ, εὐθὺς τύραννον καταστήσεις σεαυτόν;

173,14 —174,2] Luxuria vituperatur et imprimis aedificia sumptuosa. (Wendland p. 15, 18, 24; Capelle p. 21.) Similem locum praebet Musonius (Stob. p. 175 H.): τί δ' αἱ πολυτέλειαι τῶν λίθων, τῶν μὲν χαμαὶ συνηρμοσμένων, τῶν δ' εἰς τοίχους ἐγκειμένων, ἐνίων καὶ πάνυ πόρρωθεν ἠγμένων καὶ δι' ἀναλμάτων πλείστων. Phil. de somn. II 7 sq. — Imprimis in Romanorum diatribis hunc τόπον invenimus. (Sen. contr. V 5, de ben. VII 10,4; ep. 83,21; 90,43.) Ad 173,18 cf. Hor. carm. III, 1,33; II 18,21. (Kroll, Wiener Studien 37 p. 226.) Cynicorum praedicatur frugalitas. Βίον degunt ἄοικον. Habitant „in defossis telluris speluncis aut concavis montium latebris." (173,23.) Becker progr. p. 28 putat hunc locum a ceteris narratiunculis, quae sunt de Bragmanis, differre. Ibi enim Bragmanos sub divo aestum et frigus tolerare, hic speluncas et concavas montium latebras commemorari. Veros hos esse Bragmanos, qui in lucis et saepibus prope urbes incolant et in cubilibus ex frondibus pellibusque factis dormiant. (Lassen II² p. 707.) Qua ex re cognosci posse auctorem vitam et mores Bragmanorum novisse. Hoc quidem probare non possum. Nam hoc loco neque luci neque saepes neque frondes neque pelles commemorantur. Equidem censeam has sententias omnino inter se consentire: Bragmanos sub divo vivere, sed „defossis telluris speluncis" et „concavis montium latebris" a „ventorum fremitibus turbinibusque tempestatis" tegi. Hunc locum non puto probare auctorem vitam et mores Bragmanorum novisse.

173,26 sqq. „Tutius nos defendit ab imbre spelunca quam tegula; cuius geminus nobis usus est mansionis: dum vivimus, proficit vitae, dum morimur, sepulturae."] Sepulchra sumptuosa vituperantur, ut Lucian. Menipp. 17. Menippus

interrogatur: οἱ δὲ τοὺς πολυτελεῖς τούτους καὶ ὑψηλοὺς τάφους ἔχοντες ὑπὲρ γῆς καὶ στήλας καὶ εἰκόνας καὶ ἐπιγράμματα οὐδὲν τιμιώτεροι παρ' αὐτοῖς εἰσι τῶν ἰδιωτῶν νεκρῶν; Respondet: Ληρεῖς, ὦ οὗτος. Exempli causa affert Maussolum, qui τοσοῦτον ἀπολαύων τοῦ μνήματος, παρ' ὅσον ἐβαρύνετο τηλικοῦτον ἄχθος ἐπικείμενος. Eandem sententiam invenimus Catapl. 9, Nigrin. 30; Anthol. Pal. X 8.

174,8-12] Dindimus pretiosum amictum castigat. Neque dubitandum est, quin haec res in philosophia populari saepissime occurrat. (Wendland p. 15, Geffcken[1] p. 101.) Etiam Tertullianus in libro, qui „de pallio" inscribitur, de veste iudicat, „die erst eine Notwendigkeit gewesen, dann zum Schmuck, ja zur Förderung der Anmassung gedient habe", „im Diatribenstil nach bekanntem Muster." (Geffcken l. l.) — De munditia nimis exquisita διατριβή cum hac re coniungitur. (Wendland p. 40 not. 2) Propert. I 2,5 sq.:
„naturaeque decus mercato perdere cultu,
nec sinere in propriis membra nitere bonis." (= coll. I p. 174,8.)

Ad. p. 174,4 „Membra papyri tegmine, vel quod est verius, pudore velantur". Becker progr. p. 28 monet et hunc locum probare collationem ab aliis eiusmodi scriptis differre; ibi enim Bragmanos vivere nudos, hic papyri tegmine velari. „Diese Nachricht ist sehr interessant, da sie ganz singulär dasteht und auf eine gute Quelle zurückgeht. Denn die Brahmanen kleideten sich in der Tat, nämlich in Häute von Gazellen (Strab. XV, 1,70), oder in valkala, d. h. in Rinde von Bäumen (Lassen II[2] 711)." Notum esse ex cortice arborum et ex libro papyri non modo chartam, sed etiam linteum fabricari. Itaque papyrum significare „valkala". Sed dicendum est apud Ps.-Palladium (p. 8,2 Pfister) legi: „Corpora nostra cooperta habemus de frondibus arborum." Unde apparet ne Palladium quidem dicere Bragmanos vivere nudos.

174,12-20 „Ad concubitum non admonet nos libido, sed subolis amor . . . Abortivis actibus procedere foeta nascentia non vetamus nec intra vivum corpus mortem invehimus alterius."] Wendland p. 34 sqq, qui comparat Philonem,

Musonium, Epictetum, hunc τόπον esse διατριβῆς demonstrat. Disserit de hac re etiam E. Bickel, Diatribe in Senecae philosophi fragmenta 1915. p. 180. „Differt stoa ab Aristotele suadente, ut adhibeantur abortiva sub condicione certa.“ (Zeller II 2[3] p. 731) Toti a stoa stant christiani, ut Tertullian. de exh. cast. 12, ad uxor. I 5 etc.

174,20-24 „Arma non sumimus, bella non gerimus.“] Sententia sequitur ex iis quae de avaritia dicta sunt. „Die Verbannung des Strebens nach Besitz und Ehren räumt eben die Gegenstände hinweg, um derentwillen die Menschen einander zu befehden pflegen.“ (Gomperz, Griech. Denker II[2] p. 133) Bellum a Cynicis non probari inter omnes constat. (Phil. de Abrah. 3, Epictet. diss. II 22,28; Diog. ep. 20; Sen. ep. 95,30 sq.; Wendland p. 38; Preisendanz, Philol. N. F. 21 p. 101.)

174,24 „De fatis nihil quaerimus.“] Kuebler scribit cum codd. PV „querimur.“ Equidem cum LRENT (cf. append.) scribam „quaerimus.“ Hoc enim loco Dindimus vaticinationem reprehendere videtur, id quod Cynici saepe fecerunt. (Zeller II 1[4] p. 330; Helm, Lukian und Menipp p. 123 sqq.)

174,26 sq.] Senectutis laudationem τόπον esse popularis philosophiae constat. (Cic. Cat. M. pass., Liban. or. IV 1 sqq. F.)

174,28—175,4] Sepulchra luxuriose ornata iterum vituperantur (v. ad p. 174,1) — p. 175,3 Graeci accusantur, quod corpora mortuorum concrement. Hanc quidem sententiam a Christiano sive Iudaeo auctore scriptam esse censeo. Hanc enim neque Cynici neque alii Graecorum philosophi dicebant, sed Christiani et Iudaei. (J. Grimm, Abh. Berl. Akad. 1849 p. 197) Tertullian. de cor. milit. 11: „et cremabitur ex disciplina castrensi Christianus, cui cremare non licuit, cui Christus merita ignis indulsit.“ Id. de resurr. carn. 1: „at ego magis ridebo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit, iisdem ignibus et promerens et offendens.“ — Tac. hist. V 5 dicit Iudaeos „corpora condere quam cremare, e more Aegyptio.“ (Grimm l. l. p. 207, 546).

interrogatur: οἱ δὲ τοὺς πολυτελεῖς τούτους καὶ ὑψηλοὺς τάφους ἔχοντες ὑπὲρ γῆς καὶ στήλας καὶ εἰκόνας καὶ ἐπιγράμματα οὐδὲν τιμιώτεροι παρ' αὐτοῖς εἰσι τῶν ἰδιωτῶν νεκρῶν; Respondet: Ληρεῖς, ὦ οὗτος. Exempli causa affert Maussolum, qui τοσοῦτον ἀπολαύων τοῦ μνήματος, παρ' ὅσον ἐβαρύνετο τηλικοῦτον ἄχθος ἐπικείμενος. Eandem sententiam invenimus Catapl. 9, Nigrin 30; Anthol. Pal. X 8.

174,$_{8-12}$] Dindimus pretiosum amictum castigat. Neque dubitandum est, quin haec res in philosophia populari saepissime occurrat. (Wendland p. 15, Geffcken[1] p. 101.) Etiam Tertullianus in libro, qui „de pallio" inscribitur, de veste iudicat, „die erst eine Notwendigkeit gewesen, dann zum Schmuck, ja zur Förderung der Anmassung gedient habe", „im Diatribenstil nach bekanntem Muster." (Geffcken l. l.) — De munditia nimis exquisita διατριβή cum hac re coniungitur. (Wendland p. 40 not. 2) Propert. I 2,$_5$ sq.:
„naturaeque decus mercato perdere cultu,
nec sinere in propriis membra nitere bonis." (= coll. I p. 174,$_8$.)

Ad. p. 174,$_4$ „Membra papyri tegmine, vel quod est verius, pudore velantur". Becker progr. p. 28 monet et hunc locum probare collationem ab aliis eiusmodi scriptis differre; ibi enim Bragmanos vivere nudos, hic papyri tegmine velari. „Diese Nachricht ist sehr interessant, da sie ganz singulär dasteht und auf eine gute Quelle zurückgeht. Denn die Brahmanen kleideten sich in der Tat, nämlich in Häute von Gazellen (Strab. XV, 1,$_{70}$), oder in valkala, d. h. in Rinde von Bäumen (Lassen II[2] 711)." Notum esse ex cortice arborum et ex libro papyri non modo chartam, sed etiam linteum fabricari. Itaque papyrum significare „valkala". Sed dicendum est apud Ps.-Palladium (p. 8,$_2$ Pfister) legi: „Corpora nostra cooperta habemus de frondibus arborum." Unde apparet ne Palladium quidem dicere Bragmanos vivere nudos.

174,$_{12-20}$ „Ad concubitum non admonet nos libido, sed subolis amor . . . Abortivis actibus procedere foeta nascentia non vetamus nec intra vivum corpus mortem invehimus alterius."] Wendland p. 34 sqq, qui comparat Philonem,

Musonium, Epictetum, hunc τόπον esse διατριβῆς demonstrat. Disserit de hac re etiam E. Bickel, Diatribe in Senecae philosophi fragmenta 1915. p. 180. „Differt stoa ab Aristotele suadente, ut adhibeantur abortiva sub condicione certa.“ (Zeller II 2^3 p. 731) Toti a stoa stant christiani, ut Tertullian. de exh. cast. 12, ad uxor. I 5 etc.

174,20-24 „Arma non sumimus, bella non gerimus.“] Sententia sequitur ex iis quae de avaritia dicta sunt. „Die Verbannung des Strebens nach Besitz und Ehren räumt eben die Gegenstände hinweg, um derentwillen die Menschen einander zu befehden pflegen.“ (Gomperz, Griech. Denker II^2 p. 133) Bellum a Cynicis non probari inter omnes constat. (Phil. de Abrah. 3, Epictet. diss. II 22,28; Diog. ep. 20; Sen. ep. 95,30 sq.; Wendland p. 38; Preisendanz, Philol. N. F. 21 p. 101.)

174,24 „De fatis nihil quaerimus.“] Knebler scribit cum codd. PV „querimur.“ Equidem cum LRENT (cf. append.) scribam „quaerimus.“ Hoc enim loco Dindimus vaticinationem reprehendere videtur, id quod Cynici saepe fecerunt. (Zeller II 1^4 p. 330; Helm, Lukian und Menipp p. 123 sqq.)

174,26 sq.] Senectutis laudationem τόπον esse popularis philosophiae constat. (Cic. Cat. M. pass., Liban. or. IV 1 sqq. F.)

174,28—175,4] Sepulchra luxuriose ornata iterum vituperantur (v. ad p. 174,1) — p. 175,3 Graeci accusantur, quod corpora mortuorum concrement. Hanc quidem sententiam a Christiano sive Iudaeo auctore scriptam esse censeo. Hanc enim neque Cynici neque alii Graecorum philosophi dicebant, sed Christiani et Iudaei. (J. Grimm, Abh. Berl. Akad. 1849 p. 197) Tertullian. de cor. milit. 11: „et cremabitur ex disciplina castrensi Christianus, cui cremare non licuit, cui Christus merita ignis indulsit.“ Id. de resurr. carn. 1: „at ego magis ridebo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit, iisdem ignibus et promerens et offendens.“ — Tac. hist. V 5 dicit Iudaeos „corpora condere quam cremare, e more Aegyptio.“ (Grimm l. l. p. 207, 546).

175,$_{5}$—176,$_{5}$] Orationem hic legimus vere Cynicam in divitias habitam. „Ueber Reichtum und Armut äussert sich die Diatribe in doppelter Weise: einmal, indem sie mit ruhiger, zuweilen ironischer Dialektik, also mehr als „Satire“ dem Leser, in dem sie gelegentlich einen verstimmten Armen voraussetzt, die Nachteile des Reichtums, die Vorzüge der Armut begreiflich macht — so tun es u. a. Teles, Plutarch, Dion, Lukian — oder, indem sie in leidenschaftlicher Predigt das Gebaren der Reichen angreift: solches begegnet bei Ovid met. I 137 sqq., dann besonders bei Seneka (z. B. de ira III 33), d. h. seinen Mustern.“ (Geffcken[1] p. 42.) Eiusmodi diatribam hic invenimus. Sen. de ben. VII 9 sq. diatriba est Demetrio Cynico addicta. Hic — ut in Dindimi epistula — auctor Cynicorum modo avaritiam ipsam alloquitur. Imprimis vituperantur, qui agrorum suorum fines propagare studeant (W. Hoffmann, Das literar. Porträt Alexanders des Grossen. Leipzig 1907 p. 52), ut coll. I p. 175,$_{12}$ et Sen. de ben. VII 10,$_{5}$: „o miserum, si quem delectat patrimonii sui liber magnus et vasta spatia terrarum colenda per vinctos et immensi greges pecorum per provincias ac regna pascendi“, et de luxuria dicitur (de ira I 21,$_{1}$): „ebore sustineri vult, purpura vestiri, auro tegi, terras transferre, maria concludere, flumina praecipitare, nemora suspendere.“

Exempla, quae fabulae praebent, afferuntur. De „Iove et Danae“ (p. 175,$_{26}$) permulti disseruerunt. Hor. carm. III 16,$_{1}$ et Lucian. gall. 13 dicunt custodes Danaes esse corruptos, ipsam Danaen a Iove auro corruptam esse dicit Ovid. am. III 8,$_{29}$:

Iuppiter admonitus nihil esse potentius auro,
corruptae pretium virginis ipse fuit.

In fine orationis legimus hoc (176,$_{5}$): „Sola sapientia Bragmanorum vos (sc. divitias) superat non amando“, quod interpreter: „Nur die Weisheit der Brahmanen überwindet euch, dadurch dass sie (euch) nicht liebt.“ codd. EN add. „considerans vos eam matrem genuisse quae lapides“; cod. Bambergensis (p. 13,$_{28}$ coll. II) habet: „Sed sola sapientia

Bragmanorum vincit vos in omnibus, quia, sicut nos consideramus, illa mater vos genuit, quae et lapides genuit." Haec dicere videntur divitias (= aurum) ex eadem matre natas non pluris aestimandas esse quam lapides. (Kroll.)

176,$_8$ sqq.] Bragmanos esse μακροβίους et optima valetudine uti multi scriptores narraverunt. (Wecker PW IX 1304).

176,$_{14-24}$] Ludi et „scaenicae turpitudines" castigantur. (coll. II p. 13,$_{32}$ habet „nullos iocos amamus", quod consuetudini medii aevi respondet: ioculator = jongleur „Spielmann." Roger. Hoveden. in Ricardo I: „et de regno Francorum cantores et ioculatores muneribus allexerat." — Du Cange, Glossar. III p. 896.)

Ludos populo perniciosos esse non modo Cynici dicebant, qui iam pridem athletas vituperaverant, sed etiam Stoici. (Capelle p. 41, Wendland p. 41, Geffcken[1] p. 22, 68, 102 sq., Sudhaus, Aetna p. 101 sq., 109). Maxime ludi vituperantur, qui animos spectatorum concitent et „mulierculis puerisque" terrorem iniciant. (Cic. Tusc. I 5,$_{10}$ sqq., de div. I 32,$_{68}$; Sen. ep. 7,$_2$; 90,$_{45}$; 95,$_{33}$). Epicurum hoc voluisse monstrat Sext. adv. math. I 298. cf. Manil. II 37:

quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum,
terraque composuit caelum, quae pendet ab illo.

Imprimis quae de orco poetae tradiderant, castigabantur. (Manil. II 46 sqq., Sext. adv. phys. I 71—74) Christiani has disputationes non intermiserunt. De mimo et pantomimo scripserunt Arnob. IV 35, Tatian. 22, Tertullian. apol. 15, ad nat. I. (Geffcken[2] p. 107, Kroll, Rhein. Mus. 72 p. 76.)

176,$_{24}$ sqq.] Philosophus quidem admiratur spectacula naturae. cf. Manil. II 60 sqq.

namque canam tacita naturae mente potentem
infusumque deum caelo terrisque fretoque
ingentem aequali moderantem foedere molem,
totumque alterno consensu vivere mundum
et rationis agi motu, cum spiritus unus
per cunctas habitet partes atque irriget orbem
omnia pervolitans corpusque animale figuret . . .

Hae maxime Posidonii et Stoicorum sententiae sunt. (Geffcken[2] p. 186) Similia apud Christianos inveniuntur dicentes optimum esse deo sacrificium naturae miracula admirari. (Athenagor. 13; Geffcken[2] p. 130).

177,$_{18-25}$ „Nos mercandi gratia pontum classibus non sulcamus.“] Hanc sententiam in diatribis saepe inveniri monstravit Wendland p. 45. Invenitur etiam Phil. de migr. 39. Quod omn. prob. lib. 10. Hor. carm. I 3,$_{21}$; II 16,$_{18}$; III 24,$_{40}$; Tibull. I 3,$_{37}$; Sen. quaest nat. III 10, Med. 301, Phaedr. 530. (Kroll, Wiener Studien 37 p. 231).

177,$_{25-27}$ „Nos liberos edidit absoluta pauperies.“] Ἐλευθερία tamquam nota est philosophi Cynici. (Capelle p. 22, 24, Bernays, Lukian und die Kyniker p. 24, Weber p. 121) Explicabatur, ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος. (Diog. 121; Cic. acad. II 44,$_{136}$, Parad. 5; Max. Tyr. 36 p. 424 H. — De stoa v. Zeller $III_1{}^3$ p. 250.)

177,$_{27}$—178,$_{8}$] Rhetorum mores castigantur. Dicebatur philosophum favere τῇ γενναίᾳ καὶ ἀληθεῖ ῥητορικῇ, contemnere illos qui „phaleratis sermonibus mendacia figmentarent.“ (Dio 22,$_{2}$; 26,$_{8}$; Schmid PW V 866,$_{35}$). Eiusmodi dissertationes hellenistica aetate a multis philosophis scribebantur, a Stoicis, Academicis, Peripateticis, Epicureis. (H. von Arnim, Leben und Schriften des Dion von Prusa. Berlin 1898 p. 73, 90). E Stoico fonte hausit Cic. de orat. I 83: „hos quos nos oratores vocaremus, nihil esse dicebat (sc. Mnesarchus) nisi quosdam operarios lingua celeri et exercitata; oratorem autem, nisi qui sapiens esset, esse neminem.“ — Addo Herm. c. XVI 2 (ap. Reitzenstein, Poimandres 1904 p. 349,$_{11}$ sqq.): Ἕλληνες γάρ, ὦ βασιλεῦ, λόγους ἔχουσι κενοὺς <οὐδὲ> ἀποδείξεων ἐνεργητικούς, καὶ αὕτη ἐστὶν <ἡ> Ἑλλήνων φιλοσοφία, λόγων ψόφος. ἡμεῖς δὲ οὐ λόγοις χρώμεθα, ἀλλὰ φωναῖς μεσταῖς λόγων. cf. Varr. fr. 63, Apul. Asclep. p. 49,$_{10}$ Th. (Geffcken[2] p. 109.)

178,$_{9-18}$] Philosophorum mores a praeceptis magnopere differre in comoediis, epigrammatis, saturis invenimus. Mart. IV 53,$_{8}$:

„Non est hic Cynicus, Cosme; quid ergo? Canis.“

Iuvenalis (II 2) illudit philosophos, „qui Curios simulant et Bacchanalia vivunt.“ (cf. Lucian. fugit. 18. K. Prinz, Martial und die griech. Epigrammatik I. Wien 1911 p. 31. 71; Helm l. l. p. 40, 80) Ipsi Stoici talia disseruerunt. (Cic. Hort. 41, 44, 93; Sen. exh. 18; Gerhäusser, Der Protreptikos des Poseidonios, diss. Heidelberg 1911 p. 32.) Afferam Sen. exh. 18 (= Lact. III 15,11): „Plerique, inquit, philosophorum tales sunt, diserti in convicium suum. Quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, indicium professos putes; adeo redundant ad ipsos maledicta in publicum missa . . . Quosdam vero nec pudor vitiorum tenet, sed patrocinia turpitudini suae fingunt, ut etiam honeste peccare videantur.“

178,18 sqq.] Deos non pecudibus mactatis, sed honesta vita placari Cynici Stoicique probaverunt. (Helm, Lukian und Menipp p. 92; Binder, Dio Chrysostomos und Poseidonios, diss. Tübing. 1905 p. 81 sqq.; Wendland, Die hellenist.-röm. Kultur² p. 141,7; 396,1; Sen. ep. 95,47. Zeller III_1^3 p. 313). Neque aliter Philo (de plant. 25) dicit deum magis gaudere animo innocenti quam victima. (Paul Krüger, Philo und Josephus als Apologeten des Judentums. Leipzig 1906 p. 27). Imprimis „sacra sanguinea“ vituperantur. (coll. I p. 178,19,25; 179,16). Adiciam quae Bernays de his optime disseruit (Theophrastos' Schrift über Frömmigkeit. Berlin 1866 p. 129 sq.): „Bald nach dem Erwachen der griechischen Philosophie beginnen zugleich mit der Auflehnung gegen die anthropomorphische Personifikation der Götter von verschiedenen Seiten her die Angriffe auf die blutigen Opfer.“ Sacrificia cum ab omnibus philosophis non probata essent, tamen sublata non esse. „Solange der Tempel in Jerusalem aufrecht stand, machten auch die vielen „Myriaden“ der ersten, an dem jüdischen Gesetz festhaltenden Christen keinen Versuch, sich von dem Opferritus loszusagen . . . Nach Titus' Verheerung der Tempelstadt war jedoch für die Juden die Nötigung und für die Christen die Möglichkeit gegeben, den alten prophetischen Gedanken zu verwirklichen, welcher das „Wort

zum Entgelt der Stieropfer" bestimmte (Hosea 14,3; Hebr. 13,15); und im Wetteifer mit den Verkündern der neuen Religion fühlten nun auch Nachzügler der hellenischen Philosophie sich getrieben, die schon während Hellas' Blütezeit eingeleiteten Versuche zur Vereinfachung des Gottesdienstes mit gesteigertem Ernst fortzuführen." De Christianis v. Geffcken[2] p. 186; Kroll, Rhein. Mus. 72 p. 89. Neque praeteream etiam Porphyrium scribere (de abst. II 61): θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής.

178,18-20] Cum hic dicatur Bragmanos nec „delubra fundare" nec „altaria dedicare", legis coll. II p. 14,28 Bragmanos „templa non facere, ubi statuam auream vel argenteam" ponant „de qualecumque deo." (v. p. 13; Geffcken[2] p. XX sqq., 189.)

178,26 sqq.] „Verbo (διὰ λόγου) [deus] propitiatur orantibus; quod solum ei commercium cum homine est suaque nimis similitudine delectatur." Hoc loco auctor Philonem sequi videtur. Philonis enim λόγος hominem adiuvat, ut ad γνῶσιν dei perveniat. „Den Menschen gegenüber ist dies ja gerade seine Aufgabe, sie dem Gotte zuzuführen." De migr. Abrah. 31: ὁ δὲ ἑπόμενος θεῷ κατὰ ἀναγκαῖον συνοδοιπόροις χρῆται τοῖς ἀκολούθοις αὐτοῦ λόγοις οὓς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους. „Wenn aber seine Erkenntnis ihre volle Höhe erreicht hat, ereilt er (sc. der Mensch) diesen Logos selbst, und dieser ehemalige Führer erscheint als der Gefährte des Menschen in dem gemeinsamen Nachsuchen des göttlichen Allbeherrschers." De migr. Abr. l. l. Ἐπειδὰν δὲ πρὸς ἄκραν ἐπιστήμην ἀφίκηται. . . ἰσοταχήσεται τῷ πρόσθεν ἡγουμένῳ τῆς ὁδοῦ. Ἀμφότεροι γὰρ οὕτως ὀπαδοὶ γενήσονται τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ. (Anathon. Aall, Der Logos. Leipzig 1896/9. I p. 209 sq.)

179,2] Λόγον mundum creavisse et Philonis et Christianorum sententia est. Philo dicit λόγον esse ὄργανον, quo κόσμος factus sit. (De Cherub. 35; Leg. alleg. III 31; Zeller $III_2{}^4$ p. 420; Max Heinze, Die Lehre vom Logos. Oldenburg 1872 p. 217). Christiani apologetae dixerunt deum per eum ut ὑπουργόν mundum creavisse. (Theophil. Antioch. II 10; Aall, Der Logos II p. 310).

179,4 sqq.] Deum esse πνεῦμα et νοῦν imprimis Stoici dixerunt, et v. 8 sq.: „qui originem vestram non suscipitis esse caelestem magnamque cum deo habere cognationem." Rationem quae hominibus inesset, partem esse λόγου. Itaque deum „non terrenis divitiis" colendum esse, sed ἀρετῇ, „gratiarum actione." (Zeller III_1^3 p. 142 sqq., Wendland, Die hellenist.-röm. Kultur[2] p. 232.)

179,12] Vocabulo σάρξ non modo Hebraei et Christiani utuntur, sed etiam Graeci; iam apud Epicurum invenitur. (Zeller III_2^4 p. 448,8; Theol. Jahrb. XI p. 293 sq.)

179,19 sqq. „Nam hominem parvum mundum esse dicitis..."] Macrob. comm. in Somn. Scip. II 12,11: „ideo physici mundum magnum hominem et hominem brevem mundum esse dixerunt." „Bekanntlich sind wir auch hier in poseidonischer Umgebung." (W. Jaeger, Nemesios von Emesa. Berlin 1914 p. 135.) De βραχεῖ οὐρανῷ (οὐρανός et κόσμος synonyma sunt) disserit Phil. de op. m. 24. — Deos singulis corporis partibus attribuebant astrologi. Imprimis signa zodiaci hoc modo distribuebantur. Manil. II 456 sqq.

Aries caput est ante omnia princeps
sortitus, censusque sui pulcherrima colla
Taurus, et in Geminos aequali bracchia sorte
scribuntur conexa umeris, pectusque locatum
sub Cancro est, laterum regnum scapulaeque Leonis;
Virginis in propriam descendunt ilia sortem;
Libra regit clunes, et Scorpios inguine gaudet;
Centauro femina accedunt, Capricornus utrisque
imperitat genibus, crurum fudentis Aquai
arbitrium est, Piscesque pedum sibi iura reposcunt.

Idem invenimus Manil. IV 704, Sext. Empir. 731,28 B., Firm. Mat. II 24. Porphyr. (introd. in Ptolemaei opus de affectibus astrorum. Basel. 1559) p. 198. Christianorum haeretici quidam eadem disserebant, ut Priscillianus. (Piper, Mythol. der christl. Kunst I 2. Weimar 1851. p. 281; Augustin. lib. de haeres. 70; Oros. commonit. de err. Priscill. in Augustini opp. VIII p. 431e.) — Etiam planetae hoc

modo distribuebantur. Porphyr. introd. l. l. p. 198: Ποίων ἕκαστος τῶν ἀστέρων κυριεύει μερῶν; Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς ἀστέρας κεκληδῶσθαί φασι· τὸν μὲν [ἐντὸς] Κρόνον τὴν φλεγματώδη ὑγρότητα, καὶ βρόγχον καὶ λύσιν ἐντέρων. Δία δὲ ἧπαρ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ εὐτροφίαν, καὶ τὸ ὑπὸ τὸν στόμαχον καὶ νεῦρα. Ἄρεα δὲ αἷμα καὶ νεφρούς, καὶ τοὺς σπερματικοὺς τόπους. Ἀφροδίτην δὲ πνεύμονα καὶ χολήν· Ἑρμῆν δὲ ἀκοὴν καὶ ἀρτηρίαν, καὶ γλῶσσαν· Ἥλιον δὲ καρδίαν καὶ πνευματικήν, τοῦτ' ἔστιν αἰσθητικὴν κίνησιν, καὶ ὅρασιν, ἐπ' ἀνδρὸς μὲν τὴν δεξιάν, ἐπὶ δὲ θηλείας τὴν εὐώνυμον. Σελήνη δὲ κοινῶς μὲν ὅλον τὸ σῶμα, ἰδίως δὲ σπλῆνα καὶ μήνιγγας καὶ μυελὸν καὶ ὅρασιν, ἀνδράσι μὲν εὐώνυμον, γυναιξὶ δὲ δεξιάν. Similia praebet Catrarii Hermippus I 13, § 80 sqq. (Bouché-Leclercq, L'astrologie grecque. Paris 1899 p. 321 sqq.)

180,13 sqq.] „Marti aper caeditur“ Pompon. ap. Macrob. VI 9,4; Fest. p. 189 s. v. „opima spolia“; Henzen, act. fr. Arv. p. 143. (Roscher, Lex. d. griech. u. röm. Mythol. II 2, 2432.) — „Baccho dicatur hircus“ Varr. de r. r. I 2,19; Verg. geor. II 380; Ov. met. XV 114, fast. I 353. (Maas Herm. 18 p. 340; Kroll, Rhein. Mus. 72 p. 93.) — „Iunoni pavo mactatur.“ Pavonem Iunoni consecratum esse dicunt Antiphan. fr. 175 K. Menodot. ap. Athen. XIV 655 a. b. Varr. de r. r. III 6,2. Gell. VI 16,5. Ovid. met. I 722 sq. XV 385. (Roscher, Philol. 57, p. 215 sqq.; Eitrem PW VIII 384.) Quod Iunoni pavonem m a c t a r i invenimus, auctorem errore captum esse verisimile est. — „Veneri columba decernitur“ Pherecr. et Alexis ap. Athen. IX 51 p. 395 b. c. Plut. Is. 71. Aelian. nat. an. IV 2, X 50. Propert. IV 2 (III 3) 31. Ov. met. XV 386 etc. (Gruppe, Griech. Mythol. p. 1350 not. 7.) — „Iovi taurus ducitur“ Ov. fast. I 579. Verg. Aen. III 21. Sil. Ital. VI 647. (Roscher, Lex. II 669 sq.) Arnob. VII 21. (Kroll, Rhein. Mus. 72,94.) — „Apollini cygnus offertur.“ Pind. fr. 122. (Wernicke PW II 111.) — „Cereri farra libantur“ Ov. fast. I 657. Varr. de l. l. VI 26. Paul. p. 337. (Wissowa, Rel. u. Kult. d. Röm.[2] 1912 p. 193.) — „Mercurio mella panduntur.“ Hoc alio loco reperire non potui. Vinum et lac Mercurio libatum esse demonstrat Roscher, Lex. II 2805. —

„Aras Herculeas populea corona circumdat."] cf. Forcell. lex. IV 738: „Serv. ad Verg. ecl. VII 61 narrat Leucen Oceani filiam a Plutone adamatam fuisse: post eius mortem natam esse arborem cognominem in Elysiis, vel in ripa Acherontis, ex qua Hercules rediens ab Inferis coronam sibi fecerit duplici foliorum colore, geminos labores, superorum inferorumque professus. Ob hanc causam sacrificantes ei apud aram maximam populea corona ornari solebant ante Romam conditam." cf. Pausan. V 14,2; Theocr. II 121; Verg. ecl. VII 61, Aen. VIII 276 sqq.; Sen. Herc. Oet. 1641. (Gruppe l. l. p. 146 not. 9; Wissowa l. l. p. 275.) — „Fanum Cupidinis roseis sertis condecorari" alio loco non legi. Rosa quidem Veneri consecrata est. Choric. p. 133 Boiss.: Καὶ εἴποις ἂν αὐτὴν (sc. τὴν Ἀφροδίτην) εἰκόνα τοῦ χρώματος ὑπάρχειν τῷ ῥόδῳ. Τούτῳ στεφανοῦνται μὲν αἱ παστάδες. πρέπει γάρ, οἶμαι, τὰ τῶν Ἐρώτων ἔργα φυτῷ κοσμεῖσθαι. ibid. p. 138, 142, 145, 178, 203. — Cultum deorum discrepare ideoque inutilem esse imprimis Epicurei et Sceptici censebant, nonnumquam Stoici. (Geffcken² p. 160, 187; Cic. de nat. deor. II 63, 70. Diog. Bab. fr. 33, Kroll, Rhein. Mus. 72 p. 66.) Christiani hac sententia utebantur ad deos illudendos. Arnob. III 20: „illud vero quod sequitur quale est, quod deos nobis inducitis alios fabros, alios medicos, alios lanarios nautas citharistas auloedos venatores pastores et, quod supererat, rusticos?" Sim. ap. Ioseph. c. Apion. II 242: οἱ φρονήσει διαφέροντες...καταγελῶσιν, εἰ τῶν θεῶν τοὺς μὲν ἀγενείους καὶ μειράκια, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ γενειῶντας εἶναι χρὴ δοκεῖν, ἄλλους δὲ τετάχθαι πρὸς ταῖς τέχναις, χαλκεύοντά τινα, τὴν δὲ ὑφαίνουσαν, τὸν δὲ πολεμοῦντα καὶ μετὰ ἀνθρώπων μαχόμενον, τοὺς δὲ κιθαρίζοντας ἢ τοξικῇ χαίροντας.

181,5 sqq.] Deos ipsos Graecorum pravos esse popularis philosophiae sententia est, qua Christiani utebantur; quod tales deos haberent, Graecos puniri. (Geffcken² p. 62.)

181,25 sqq.] inveniuntur ἀλληγορίαι. De Furiis (181,25 182,2) egit Varro in satura, quae inscribitur „Eumenides." Ad hoc Norden (In Varronis saturas Menippeas observationes selectae. Jahrb. f. klass. Philol. Suppl. 18 (1892) p. 330)

disserit: „Mortis metum cum ex hominum vita depellere studeret Epicurus, nihil antiquius habuit quam ut ineptas esse demonstraret poenas, quas apud inferos esse vulgus superstitiosum sibi persuaserat; quod ut efficeret, „illas inferorum poenas“, ut ait Lactant. inst. div. VII 7,13, „in hac esse vita interpretatus est.“ (fr. 341 Vs.) Egregiae huius doctrinae singula argumenta servavit Lucret. III 978—1023. Tantalus superstitiosum hominem significat, Tityus in amore iacentem omnibusque curis exesum, Sisyphus ambitiosum, Danaides diffluentem luxuria, denique Cerberum et Furias et Tartarum homines sibi ipsi fingunt, quibus in hac vita vexentur male factorum conscii facinorumque flagellis exterriti.“ (Sim. iam Plat. Gorg. 493 A sq.) — „Pythagorei Danai filiarum poenam criminibus in hac vita commissis respondere dixerunt, Epicurus ne esse quidem in inferis hanc poenam statuit.“ (Norden l. l. p. 331) Tantalus apud Lucretium l. l. et Plutarchum (de superst. 11) exemplum superstitionis est. Alii, ut Cynici, eum dicebant esse exemplum avaritiae, id quod in philosophia populari pervagabatur. (Phil. quis rer. div. her. 54, de concupisc. 1; Max. Tyr. 4 c. 4; Tel. ap. Stob. 97,31 p. 25 H.; Hor. sat. I 1,68; Verg. Aen. VI 602; Phaedr. app. 5,7; Apul. de deo Socr. 22; Eustath. ad Hom. λ 580. Helm, Lukian und Menipp p. 195. G. Thiele, Herm. 41 p. 565.)

De Furiis et Poenis disseruit Aeschin. in Timarch. § 190, quem imitatus esse videtur Cic. in Pison. 20,46 „...sua quemque fraus, suum facinus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat; hae sunt impiorum Furiae, hae flammae, hae faces.“ Alios locos affert Norden l. l. p. 333. — Allegoriarum usus e comoedia in philosophiam fluxit et primo a Cynicis adhibitus est. (Norden p. 344; Weber p. 161 sqq.; Kroll, Rhein. Mus. 72 p. 70 sq.)

b) De prima responsione Alexandri.

Alexandri responsio brevissima est. Rex explicat Bragmanos a Dindimo descriptos homines non esse; nam mortales eiusmodi vitam degere non posse. Ipsos deos se putare

dicit (182,27) id quod invenimus ap. Philostrat. (vit. Apollon. III 18): Iarchas ab Apollonio interrogatus, quanti sapientes se aestimarent, respondet: „θεούς. . . .ὅτι ἀγαθοί ἐσμεν ἄνθρωποι.“

183,2] Dicitur Bragmanos dei „pulcherrimam creaturam“ vituperare. Haec quidem homo Iudaeus sive Christianus scripsisse videtur; nam „κτίσις (creatura) ἐν τῇ γραφῇ λέγεται ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή.“ (Phot. bibl. 277 p. 1557) cf. Iud. 16,12; Soph. Salom. 5,18; Marc. 10,6; 13,19; Rom. 1,25. (Aall, Der Logos II p. 24 not. 1.)

c) De secunda responsione Dindimi.

183,5 sqq.] Initio inveniuntur Orphicorum sententiae (Wendland, Die hellenist.-röm. Kultur[2] p. 99), quae per Posidonium ad Christianos pervenerunt. Animus patriam desiderat Cic. div. I 53 (= Posidon.): „Ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut, cum animus Eudemi e corpore excesserit, tum domum revertisse videatur.“ Seneca (ep. 120,14) corpus nominat „breve hospitium.“ Sim. disseruit Cic. Cat. M. § 84: „ex vita ita discedo tamquam ex hospitio, non tamquam e domo.“ (De Philone v. Krüger, Philo und Josephus p. 26.) Quin etiam proavum suum animi caelum appellare possunt. (Stob. I 396,8; Manil. IV 884.) Quam ob rem corpore mortuo tamquam domum revertuntur. (Kroll, PW VIII 809.)

183,11-14] Similia disserit Catrarius (Musocl. v. 446 Elter progr. Bonn. 1898 col. 50):. . .ὁρῶμεν γὰρ πολλοὺς ἀφροδισίων ἀπεχομένους, ἀλήθειαν ἀσκοῦντας, κρατοῦντας γαστρός, τρυχομένους νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ μηδ' ὁπωσοῦν ὕπνῳ δουλεύοντας. εἰ δὲ καὶ τούτους φαῖμεν πρὸς τὸ μακάριον τέλος ἀφῖχθαι, δόξαιμεν δήπουθεν ἁμαρτεῖν; = ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνου τοῦ βίου παρασκευαί τινές εἰσι καὶ προτέλεια.

183,22] Hominibus arbitrium datum esse docebant Stoici, Epicurei, Peripatetici. (Zeller III_1[3] p. 201, Geffcken[2] p. 264)

183,28 sq. „Quisquis ergo meliora sectatur, non ipse quidem deus est, sed dei amicus efficitur.“] Quam sententiam Cynicam esse demonstrat Gerhardt, Quid Xen. comm. scrib. eff. vol. Rostoch. 1890 p. 38; invenitur etiam apud

Epictet. (diss. II 17,29)...καὶ ἀνατεῖναι τὸν τράχηλον πρὸς τὰ πράγματα ὡς ἐλεύθερον καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπειν ὡς φίλον τοῦ θεοῦ. ibid. IV 3,9: ἐλεύθερος γάρ εἰμι καὶ φίλος τοῦ θεοῦ, ἵν' ἑκὼν πείθωμαι αὐτῷ.

184,20] Salmonei „iustam damnationem" commemorant Hesiod. fr. 7 Rz.; Diod. IV 68; Apollod. bibl. I 89; (Verg. Aen. VI 585; Max. Tyr. 35,2 p. 403,11 sqq. Hob.; Claudian. 5,514; carm. min. 51,13 Birt. (Gruppe, Griech. Mythol. p. 144, 1021 v. 5.) Enceladum sub Aetna monte iacere dicunt Callim. fr. 382, Oppian. cyn. I 273, Philostrat. vit. Apoll. V 16, Claudian. c. m. 17,32; 31,28; 53,33, de rapt. Pros. I 155 sqq., II 158 sqq., III 122, 187, 351. (Gruppe l. l. p. 434 not. 2.)

d) De altera responsione Alexandri.

Duae sententiae conectuntur: Bragmanos loci natura coactos talem vitam vivere; stultum esse omnibus se abstinere. Aurea mediocritas (i. e. μεσότης) praedicatur. Illa sententia ab auctore collationis ficta est, haec ab Aristotele laudabatur. (p. 186,22: „Ergo non in angustiis et egestate, sed in opulentia temperanter vixisse laudandum est.") Quae de tribus aetatibus invenimus (p. 188,9 sqq.), non minus Aristotelis sententiae sunt. (Zeller II_2^3 p. 632, 860; Gomperz, Griech. Denker III p. 346 sq.)

§ 5.
De epistularum auctore.

Collationem ab aliis narratiunculis quae sunt de moribus Bragmanorum, differre iam Becker progr. p. 27 sqq. demonstravit. Qui imprimis haec affert: Calani mentio non fit. Cum apud Palladium (cf. p. 12.) Alexander a Dandamide vituperetur, quod mendaciis Calani fidem habeat, hic laudatur, quod nuntiis aliorum hominum non credat. Cum illic Dandamis iterum atque iterum Alexandrum moneat, ut bello desistat, hic Dindimus in fine tantum (coll. I p. 182,15) paucis verbis Graecorum vitam significat. Dicitur fieri non posse, ut Alexander vita sua ac moribus desistat.

(171,$_7$) Nihil dicitur de immortalitate animi et de iudicio dei. Providentia non affertur, sed fatum. (174,$_{24}$) Qua in re Bragmani occupentur, non disputatur. (172,$_{11}$; 173,$_8$) De veste et domicilio quae Becker explicat, v. p. 21 et 22. Hic interpretatur (p. 33): „Ich bin der Ansicht, dass es eine griechische Schrift gegeben hat (ausser den Kapiteln, welche der Erzählung des Palladius angehängt sind), welche Alexanders Verkehr mit dem Brahmanenkönige in der Form eines Briefwechsels behandelte, und dass diese bisher unbekannte Schrift als Quelle der collatio anzusehen ist. Die lateinische Bearbeitung wurde von dem ersten Interpolator der historia de preliis ausgeschrieben und zur Erweiterung des ursprünglichen Textes des Archipresbyters benutzt. (cf. p. 12 sq.) In dem Werkchen des Palladius (der ganzen griech. Schrift), welches Ambrosius übersetzt haben soll, und der lateinischen collatio haben wir mithin zwei selbständige Schriften erhalten aus der grossen Zahl derer, durch welche die Alexandersage immer reicher ausgeschmückt wurde, so dass es uns jetzt nicht mehr möglich ist, überall die ersten und ursprünglichen Bestandteile zu sondern.“

Collationem e Graeco in Latinum versam esse Becker ZföG demonstravit, id quod iam supra (p. 12) commemoravimus. Auctor autem collationis rhetor fuisse videtur. Scimus enim rhetores exercitationes in utramque partem disserendi habuisse et controversias virorum illustrium finxisse. Iam in numero praeexercitamentorum habent ἀνασκευήν et κατασκευήν, quibus eandem sententiam refutant et probant. (G. Reichel, Quaestiones progymnasmaticae. diss. Lips. 1909 p. 32, 34, 97, 102, 104.) Et verisimile est rhetores etiam de Alexandro et Dindimo egisse.

Rhetorem autem censeo fuisse Christianum. Invenimus enim nonnulla, quae homo Graecus scripsisse non potest, p. 175,$_3$ sq. et imprimis p. 179—184 pass. Epicureorum et Scepticorum sententias invenimus (p. 180,$_{13}$ sqq., 181,$_{25}$ sqq.) cum Stoicorum vel potius Philonis mixtas (p. 178,$_{24}$ sqq.) eo consilio, ut Graecorum dei castigentur. Vocabulum κτίσις occurrit (183,$_2$) in sacris libris adhibitum.

Iudaeum haec scripsisse non puto, quod sacrificia saepius vituperantur. (p. 178,25; 179,16; 184,8.) Nam cum udaei οἱ τῆς διασπορᾶς dicerent deum non tam sacrificiis quam pietate colendum esse (Krüger, Philo u. Josephus p. 28), tamen Iudaeum sacra tantopere castigavisse non verisimile est.

Auctor autem, ut Graecorum deos castigaret rhetorumque moribus satisfaceret, impedivit, ne omnes collationis partes aptae colligataeque fierent. Initio enim Alexander Dindimum orat, ut de vita et moribus Bragmanorum disserat. (p. 169—170,11.) Hoc facit Dindimus. (p. 170,12—178,26) Deinde Alexander respondet et Dindimi sententias refutat. (p. 185—189) Quid aliis Dindimi lamentationibus opus est de Graecorum deis allatis? Quid vero altera Dindimi responsione? Quae ab hoc rerum contextu omnino aliena est. Et Alexander in extrema responsione non ad hanc Dindimi epistulam, sed ad priores Dindimi litteras respondet. Haec quidem intellegere non possumus, nisi arte rhetorica expostulatur, ut Alexander epistulae Dindimi occurrat, Dindimus hoc iterum refellat, Alexander denique Bragmanum omnino reiciat.

De aetate auctoris adhuc nihil demonstratum est. Kuebler coll. I p. XXVII sq. explicat Alcuinum Carolo Magno Alexandri et Dindimi epistulas misisse. „Unde si ihil aliud, hoc certe ap paret Alexandri cum Dindimo collationem ante saeculum nonum scriptam esse.“

Vidimus supra p. 35 auctorem fuisse Christianum, qui lingua Graeca usus est. Itaque, verisimile est eum in Graecia aut in Asia floruisse. Fortasse e schola Gazensi ortus est, quae saeculis VI/VII maxime floruit. Gazenses enim rhetores erant Christiani, philosophiam praecipue adhibebant Cynicorum Stoicorumque, vestigiis insistebant Aristidis et Libanii. (Christ-Schmid, Griech. Literaturgesch. II_2^5 p. 836.) Certe verisimile est rhetorem nostrum hac aetate floruisse.

Appendix.

Varia lectio codd. CENT (coll. I).

C = cod. Monacensis Lat. 11319 (Polling. 19) membr. 4° s. XIII. fol. 97—104.
E = cod. Erfordiensis Amplon. Oct. 92. s. XIII. fol. 20—24 (continens p. 169—180,$_{19}$ Minervae).
N = cod. Montepessulanus 31. membr. s. XII fol. $12^{a}-15^{c}$.
T = cod. Montepessulanus 384. s. XII/XIII. fol. 42b sqq.
α = consensus codd. *CT*.

codd. *NT* varias lectiones Alfonsus Hilka Gryphiensis mihi comiter permisit, codd. *CE* ex tabulis phototypicis ipse contuli. Quorum codicum maximi pretii esse puto *N*, qui codici Millstadtensi, quo usus est Frobenius, propinquus esse videtur. *CET*, qui minoris pretii sunt, praecipue codd. *LP* et editioni Bissaei propinqui sunt. Collationis ca. 50 codices extant; itaque ut collatio denuo edatur, postulare debemus, praesertim cum Kueblero editori tres tantum codices duaeque editiones praesto fuerint.

coll. I p. 169. 1 Magni] *om.* *E.* Alexandri regis magni et Dindimi regis bragmanorum de philosophia facta per litteras collatio. Alexander *N* | 5 Epistola Alexandri] *om.* *CE* | 7 ratione] *om.* *T.* ac omnium qui ubiubi sunt hominum discepare *C* a communium qui ubique sunt hominum *E* a communi usu qui ubique sunt hominum N. ubique] ubi *T* | 9 sui] sua *C* | 11 et] ut *T.* te litteras Dindime *CE* | 12 si philosophandi] philosophandi *E* *α* | 13 incunctanter] inconstanter *E.* quo] quod *N* | 14 si] *om.* *T* | 15 huius sectator *CN* | 16 operam dedi *N* | 17 ut arbitror] *om.* *α* | 18

informans *E* | 19 causas omnino *C.* et remedia] *om.* *C* | 20 ut fertur] *om.* *α.* offertur *EN* | 21 phisophorum *C.*

p. 170. 1 quendam cultum *N* | 2 singularis] *om.* C. inducit *ENα* | 3 nam nec vobis aliquid ex hoc iacturae pr. *C* nam nec vobis aliquid iacturae ex hoc pr. *N* | 5 res est *EN.* commonita *C* cummunita *E* | 6 participata *ENα* | 7 ex] *om.* *T.* ut si cum una face lumina accenderis *C* | 8 materiei *E* | 9 plus — 10 invenit *om.* *C* | 10 Quapropter — 11 quaesitis *om.* *N.* 10 te] *om.* *Eα* | 11 quaesitis] quae scis *C* | 12/13 Prima responsio Dindimi regis *E.* Responsio Dindimi, r. Br., ad Al. regem *N.* Incipit epistola Dindimi etc. *T* | 13 regem magn. Mac.] *om.* *C* | 14 te, Alexander, scire *CEN* | 15 te] *om.* *N.* profiteri *ENα* | 16 belle] valde *N* velle *T.* valde collaudamus *E.* velle cum laudem, quoniam quod solum etc. *C.* *post* est *add.* philosophiae *E* | 18 excors *E.* solus] *om.* *C.* solum non *N* | 19 quoniam] quod *CE.* mihi satis *N* | 20 te] *om.* *E α* | 23 tacere teque super his, q. p., dare veniam *C.* tacere et a te mihi veniam sub his etc. *N* | 24 dare *CE.* deprecari] *om.* *ENα.* mihi nec *N.* suppetit ullum *C.*

p. 171. 3 de nobis] *om.* *C.* prolatos ad te *E* | 4 respnis (*respuis?*) *C* | 5 *ante* solet *add.* non *E* | 6 percipe] accipe *E.* fide *C.* beate] bene *E* | 7 habeamus *C.* tui sane *ENα* | 8 ea] *om.* *Eα.* proferimus *Nα* praeferemus *E* | 10 Gens] Genus *CE.* igitur] ergo *C* | 11 Nullis rerum] nullus reus *C* nihil *E* nullius rei *N* | 12 efflagitat *E* | 13 quod non est superfluum *C* | 14 *post* semper *add.* est *C* | 15 *post* elementa *add.* nos *C.* discurrens per omnia currens elementa *E* | 16 ferro] *om.* *E.* inviolata] involuta *CE* | 17 oneramus] honeramus *E* honoramus *T* | 18 numeramus] nominamus *N.* et nomina] *om.* *N* | 19 defruimur] fruimur *C* perfruimur *N* | 20 herbarum est *ENα* | 21 in alienas constituti pernicies auxilium petimus *C* | 22 non] *om.* *C.* deprecatur *E.* alio] altero *EN* | 26 quae] quas *ENα* | 27 proferunt] peperunt *N.*

p. 172. 4 Culpis nostris *C.* remittenda *C* | 5 congesta] comiesta (*convesta?*) *E* | 6 dispensa *E* | 7 noxae] noxii *N* | 8 fortasse *C* | 9 parta *N.* vitiis] virtus *C.* largientibus *N* | 10

ante qui *add.* ei C. haberetur T. paritas E | 11 contingit CEN. *ante* qui *add.* eius C | 12 turpe dum vitamus] turpe devitamus CE quippe devitamus N | 14 tegenda] tenenda CE gerenda N. nihil] nec C. castigetur] fastidiat C castiget E poenitentia castiget N | 15 vulnerari CE. dentalibus C | 16 vel] et C. rugare E | 17 cruentis] congruentis N | 18 non] *om.* T. secreta] septa C secta E | 20 secreta] septas C secta ENT | 22 ferina spolia C. domus T | 25 inquirendi] quaerendi C | 26 eo] et CE.

p. 173. 1 libidinandi] habendi CE levandi N labendi T | 4 nos] *om.* C | 5 contactibus] trectationibus C tractibus E. sordescunt E | 6 sitim rivo frangimus] *om* T. | 9 superbia CE superbie N. inperum E imperium N. agitamur imperium nec in quemquam C | 10 minimam servitutem N | 11 censere debemus N | 16 reformamur C | 17 duriosa T | 18 nec vi] ne vi C nec cui E ne cui N | 19 nostra] nostrum EN. mutiletur N*α*. ut ibi] ne ibi N ubi CE | 20 sint aprica] aprica E*α* aprica sint N. fuerit quaedam E | 22 angustias C et] *om.* C | 23 telluris] terrarum N | 25 Nullos] nullus C. fremitus] strepitus E | nullius] nullos C | 26 tempestatum *α*. nos spelunca ab ymbre defendit quam tegula C.

p. 174. 2 mansioni E. vitae] *om.* EN | 4 est] *om.* C. fuscato E | 6 nostrae CN | 7 deputant oneri C | 8 decori] honori C. magis oneri quam decori ascribunt E | 9 natae sunt] nota est T. *post* quam *add.* quod E | 10 factum] factum inutile N. *om.* E*α* | 13 *post* nulla *add.* rerum N | 14 nos] nox E. *om.* C | 15 actibus] haustibus N | 16 foeta] sata C. vivum] unum C | 17 invehimus] invegetamus *α* investigamus EN. hominibus] omnibus E | 18 concipiendis] conspiciendis CE. obitum E | 19 vita] *om.* N. superstitum] superstitis C statim T | 22 confirmabus E. adversum C | 23 saepe] semper E | 24 quaerimus ENT | 26 affecta] *om.* C effecta E effeta *Kroll.* | 27 filii] filiorum N | 28 instruimus E. Nulla nos instar temporis instruimus sep. C.

p. 175. 2 duxerim] dixerim N*α* dilexerim E | 3 ne] *om.* T | 4 recipiat complectenda E*α* concremanda T | 5 O]

om. Eα | 7 substulistis E | 8 fata] facta NT | 9 *ante* sinitis *add.* ut T. cineres] *om.* E | 10 munifica] munifice CE munifici N munice T. speciei C. ministerii] mysteriis C ministeriis E | 11 sepulturam] *om.* E | 12 amatoribus] amoribus α. vestris exhibetis ENα | 13 omnium malorum N. mortalium CE | 14 concludi] conduci E. adfirmastis E | 16 disquirit] discurrit C. *post* Alexander *add.* N: Vos pactualiaque armis rutilos auro meatus decolores reddidistis. Vos meum videndum monuistis. Vos pontem navalem moliri docuistis. Vos horribilem occeanum navigabilem demonstrastis. | 17 sopiri] soporari C | 13 vultum] multum α matrum N. ieiunium semper C. semper ieiunium T. | 22 sufficere] *om.* C | 27 auro] *om.* α.

p. 176. 1 ablato C „Vos liberos-privatis“ *post* *v.* 2 „donatis“ C | 2 nobilitati C | 3 reges] leges N. facitis] *om.* C | 4 *post* nudatis *add.* N: Vos virtutem viciis fortitudinem miseriis subiugatis | 5 vos] *om.* C. habentibus vos E | 6 *post* amando *add.* EN: considerans vos eam matrem genuisse quae lapides. de] *om.* ENα | 9 *post* actibus *add.* caeli N. teneramur T. temeramur temperiem. Tenet apud nos N caelum] caeli E | 10 concordat] concordiam EN. habet concordiam C | 11 ut] et E. sua E. custodiunt E | 12 est parsimonia E | 13 illapsos] in lapsos E inlapsum N. *post* potest *add.* nos E. sed] verum C | 14 eveniant E. expectacula E | 15 voluptati] voluptam E. voluptate non ducimur C | 16 arenam] *om.* C. fluenta per harenam manantia C | 17 mimus]. minus C minis E | 19 repperiatur E. *post* quid *add.* enim EN. tragicus C. quod lugeat] *om.* α | 21 noxa T | 22 expectare CE. opum N | 23 quae cum sint prava maxime deflemus E | 24 nobis porro C. expectacula ET.

p. 177. 1 puniceis] unicis N | 3 recidivus C | 4 prosequitur CN. tempora cuncta pampineis redimiculis comitantur C tempora species ac pampnies cuncta redimiculis comitantur E tempora spicis ac pampinis cincta redimiculis coronantur N tempora septies ac pampineis cuncta redimiculis comitantur T | 7 *post* placidis *add.* semper C | 8 semper] *om.* C. semper excitatum E. ferire] ferre N | 10 *post* del-

phini: equoreas undas usque ad saltus C. equoreas madidas undas usque saltatus ET. equoreas madidissimas undososque saltatus N | 11 innocenter C | 13 florem] flores Eα florum N. suavitate N. exalans CE exaltans T | 14 Nemorum quoque C. fontium] frondium C | 15 arridet] *om.* E | 16 dulce CN | 17 expectacula ET | 18 refutare] futura C | 20 iacente N | 22 profectis C | 24 creditur esse N | 25 multisque C | 27 arti C. non discimus] *om.* α.

p. 178. 1 rethorum CE. rhetorum et oratorum operam damus N | 2 est] *om.* E | 3 criminibus] in criminosos C | 4 assignare] affirmare C | 6 se] *om.* ENT. monimentum α | 9 minime] non N | 10 discordia] discordans C. *post* discordia *add.* est E. certumque definiens] vel certum diffiniens C certumque diffiniens EN certum definiens T | 11 scindentibus ENα | 12 quorum doctrinam una pars bona in honestate C. una] *om.* N | 13 scire ipsi Eα | 14 opinionibus et ambiguis sermonibus comperta firmare C | 15 expedita] edita α | 16 non nisi iuste iuvare N. iurare C. novit] vivit T | 17 iniuste] iuste ENα nec aliis inferre dum cesset C nec aliis ad interendum censet E nec aliis ob inferendum censet N nec in aliis inferendum censet T | 21 si ut non habenti deo] si cum non habent ideo C. si ut non habenti ideo EN | 22 ut] cum C | 23 paremus C | 24 *ante* offendit *add.* deum C | 26 funesta] cruenta E | 27 commercium] *om.* ENα.

p. 179. 2 hoc verbum mundum creavit C. hunc mundum creavit E | 3 hoc verbum nos veneramur C. hoc nos diligimus N | 4 deus ipse ENα | 7 nimium vos excordes CE vos nimium excordes N | 8 suscipitis] suspicamini C suspicitis E suspicatis T | 10 cognitionem ENT | 12 *ante* hanc fovetis *add.* hanc placatis N | 13 cuius et contrectatio viventis horrida est et contagio morientis incesta α cuius et contrectatio inbuentis horrida est contagio morientis et incesta E cuius contrectatio et viventibus incesta horrenda est et contagio morientis incerta N | 14 usibus] visibus E. elementa] emolumenta CEN | 15 exhibendis] exhibitis N | 16 carnibus] carnalibus α | 20 dicitis] dicimus ENα. multiplicia

E | 21 in caelo fingitis E | 22 divisas ENα | 23 familiaribus CE. immolatis] *om.* E | 24 tribuitis CE.

p. 180. 1 praesulem EN | 2 ianuis C | 3 *post* sibi *add.* et ENT. pugilem] lanuginem Eα lapuliginem E *in marg.* vendicasse EN | 5 cellaria] cellamumarium N | 6 ventris horrea E. incolere] implere Eα | 7 *post* occupasse *add.* vilia N. cubila occupasse C occupasse cubilia E | 8 aerium C. praetorium in naribus habere C | 9 praetoriam E. ac] et α | 10 tantaque] totaque N | 12 traditur *ex* traditis *corr.* C | 15 *ante* vectigal *add.* sibi C. alius] aliis C | 16 proflagitat] profligat E perfligat N solvuntur C. caeditur] creditur T | 20 penduntur C | 22 *ante* si *add.* idem Nα.

p. 181. 1 offerre N | 4 nisi in certis] haec incertis N *in ras.* | 6 opitulares C | 8 discerpabunt C discerperent N | 9 tot] *om.* C. tot in corpore vestro N | 10 quod dii cum singulis suis C | 12 ille] tertius α. lucrandi causas] luctandi causam C | 15 latendi] laedendi N | 16 *post* corpus *add.* vestrum C. obstructum Nα. munerosa T | 17 marcessit C | 19 *ante* cum̃ *add.* quia CN | 20 opum] opibus Nα. *post* diis *add.* patimini N | 21 munificis N | 22 exaudierint sacrificantes N | 23 *post* facultatum *add.* dampna contrahitis C | 24 propitii Nα | 28 verae] *om.* N | 29 excruciabunt C | 30 intentius] diligentius C.

p. 182. 1 quaecumque] quae C | 2 vos] eos Nα. *ante* Eumenides *add.* igitur Nα | 3 Tisiphone] Persephone N Tessephone T. Tesiphone umbra exanguis prava consc. vestra corp. C | 4 sanitate] suavitate C | 5 Inferni] infernales N. delictis C. continuate C | 7 *ante* mala *add.* est C | 8 terna] trina C | 9 collata] collecta C. Hydra est NT | 10 foeditas Nα | 11 Pluton NT | 13 merito infernis sedibus dampnatus est C m. sed. est damn. Inf. N m. sed. dapnati inferni est T | 15 *post* felicissimos *add.* dicam T | 17 Epistula alexandri regis macedonum ad dindimum regem bragmanorum C | 19 non] *om.* C | 22 natura T | 24 elementorum] emolumentorum CN emolomentorum T | 24 dispensata C dispensa T | 26 diversarum] *om.* C | 27 et] *om.* Nα. se] *om.* C.

p. 183. 2 *post* haec *add.* o dindime C | 3 numeranda α | 4 Altera] *om.* CN | 5 Nos, o Alexander, non sumus C | 6 orbem terrarum] obem terrae C | 8 patrium] proprium N. delictorum] *om.* α | 9 pergravati α in] *om.* NT. illecebrarum] ad illecebrandum C | 11 poenae Nα | 12 provectibus] sub vestibus N. occultabimus C | 13 conscientia ut fronte C. ac] et N | 14 proposita T | 15 immensitatem C immensitate T | 17 dei nos bonitate male non uti C. non] *om.* T. post licere *add.* scimus N | 18 seu] sed CN. vendicat C | 19 rogamus] negamus N. amittere. Unus enim deus C | 20 firmavit T | 21 *post* quia *add.* mundus C. nullatenus] nullus N. diversitate earum C | 22 usus N | 23 omissis] *om.* C.

p. 184. 1 amicus dei C | 2 Cur autem tibi visum est nos continenter C | 3 deo invidere N | 5 *post* felicitatis *add.* vestrae C | 6 oblitique α. firmatis] affirmatis N firmati T | 7 de] *om.* Nα. mortalia CN | 9 *post* vos *add.* deos C. vocari C vacari N facari T | 11 forsan pyramidum C | 12 *post* vos *add.* ego N. vos verius C | 13 ignoratis verumque deum contemnitis scientes sicque sacrilegii C. contemnitis scientes T | 14 cum] cur N | 16 vicio sauciantis C convivio sauciantes N convicio sauciantes T | 19 poenae pro divinitatis iniuria N. praeparantur] parantur T | 20 quorum C | 21 luminis] fulminis C numinis T | 22 imitabatur] minabatur C. Enceladi] incheladi α | 23 quia] *om.* Nα | 25 remunerantur Nα. se] *om.* C.

p. 185. 1 Epistola alexandri C. Responsio Alexandri magni N | 2 nunc] *om.* T. beatum te dicis Nα | 3 sedem] sedere N | 4 exitus] abscessus C. indigenis aperitur Nα | 5 appositae Nα | 6 collaudatis N | 8 vos] *om.* Nα | 10 arcentes T | 11 consenescentes N | 12 vestra] *om.* C | 13 interdictus ut illis est N interdictus utilis est α. quos] quod N | 15 quae praecepta C | 18 vestras] *om.* T. potius miserias NT | 19 proque] et pro C | 20 enim] *om.* C | 21 liquet] *om.* Nα | 22 quid] quicquid N. quos noluit] *om.* T | 24 statuit perferre α | 25 falso vocabulo Nα | 26 laudis] *om.* N. exquiritur α. Nullarum C | 27 virtutum C. nasci Nα.

p. 186. 1 nec] sed α | 2 ergo] enim α | 3 esse] *om.* N confirmo] *om.* C | 5 nec] non N | 7 arborum] *om.* N. arbores

T. vestiri C | 8 construere CN | 9 ferri metallum] ferrum C | 11 negotiationem α | 13 depastis N. more pecorum N | 15 terreno] terrae T | 16 nostras] illas N. migrare] transire C | 17 penuriae vestrae N | 18 in] *om.* N | 19 sedes] terras C. possimus NT 20 inopesque C. reddemur N | 24 sola N | 25 Illa quidem non videt ut cupiat. Feminarum etc. C. Illa non habet ut faciat, necessariis vitae sustentaculis caret N. „ista-fruatur" *om.* T.

p. 187. 1 nullis C. *post* decor *add.* earum C. ornamentis N | 2 assentio Nα. *post* ars *add.* nec C | 3 incesto C incerto T. adulterino C adulterius T | 4 esset] *om.* α. si] sed T | 5 viveretis iudicio T viventis iudicio C | 7 indicet C | 8 testimoniis ieiuniis voluntatis C | 9 pestis] *om.* α. evenire mortalibus C | 10 de humanis sensibus C | 11 id est] idem T. non] *om.* C | 12 a scelere CN | 13 tolerare N | 15 *verba uncis inclusa om.* Nα. eamsi N | 16 leges vos] vos leges C leges NT | 18 beluis] melius C. constat vos] nos constat C vos constat NT | 19 communia] *om.* α | 20 rationibus] *om.* CN | 21 id est] *om.* C. rationabilibus CN | 22 lege] *om.* T inediae perstringimur rationibus C | 25 quas] quibus N. sopita Nα. cohibetur N.

p. 188. 1 temperantiae α | 3 voluptas N | 5 aptatur animorum. Quin etiam C | 6 motatione α | 7 fatiscunt] facti sunt T | 8 non] *om.* C videtur instabilis esse N | 9 rebus] rerum qualitatibus N rerum T. *post* etiam *add.* et T | 12 audaciam] *om.* N. astutiamque] *om.* α astutiam N | 13 requirat α | 14 poscat Nα. sunt] *om.* α | 15 alia quae] aliqua C | 16 sopori C | 17 quas ex labore] *om.* T | 18 ita modo] ita T. delectamur C | 21 suggerunt nobis NT. *v.* 21 *et* 22 *om.* C | 23 *post* permixtione *add.* et N, esse T. ita] in α | 24 conditur] creditur C. ut] et C | 25 tribuit N. familiare] familias et C famulatus N familias T | 26 quo] quibus C. moles] mollis T. fabricata *om.* C.

p. 189. 1 consistat] *om.* C. Si C. ministrantur C | 2 e terra copiae] et copiae C. conferuntur] *om.* C e mari] de mari C | 3 largiantur α. tu] *om.* N. „His — abstinere" *om.* T. His aut si tu endo abstinere volueris C | 5 meliori C | 6 praestantur Nα.

Vita.

Natus sum Julius Makowsky Gynaecopoli anno 1895 die IV mensis Novembris, patre Julio, matre Helena, e gente Cuny †. Fidei addictus sum evangelicae.

Primis litterarum elementis imbutus gymnasium oppidi Posnaniensis, cui nomen est Krotoschin, et gymnasium Fridericianum Vratislaviense frequentavi, ubi vere a. 1914 maturitatis testimonium adeptus sum. Deinde studiis antiquitatis me dedi academiarum Vratislaviensis et Halensis civis. Annis 1917 et 1918 gymnasio Ratiborgensi addictus praeceptoris munere functus sum. Docuerunt me viri doctissimi:

Vratislaviae: Bauer, Baumgartner, Cichorius, Foerster, Friedensburg, Gercke, Hoffmann, Kaufmann, Kornemann, Kroll, Kühnemann, Miller, Scheer †, Schrader †, W. Stern, Ziegler, Ziekursch;

Halis Saxonum: Kern, Praechter, Robert, E. de Stern, Wissowa.

Seminarii philologici Vratislaviensis sodalis ordinarius fui bis; praeterea aditum mihi praebuerunt ad exercitationes historicas Cichorius, Kaufmann, Kornemann, de Stern, Ziekursch, ad archaeologicas Robert, ad philosophicas Baumgartner, ad paedagogicas Miller. Per sex menses senioris seminarii philologici munere functus sum.

Omnibus viris doctis, quorum scholas audivi quorumque exercitationibus adfui, gratias ago quam maximas, imprimis autem Guilelmo Kroll, quo auctore et rectore hanc dissertationem conscripsi, cuius consilium et doctrina in studiis meis fovendis nunquam mihi defuerunt. Debitam denique habeo gratiam Alfonso Hilka, qui codicum Montepessulanorum collationes mihi comiter permisit.